Hymnologiske Meddelelser

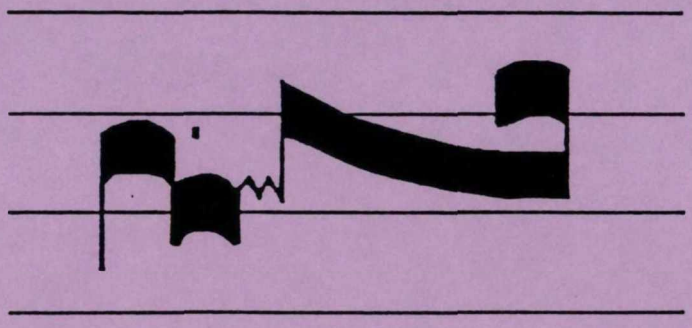

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

24. årg. februar 1995 nr. 1

Hymnologiske Meddelelser

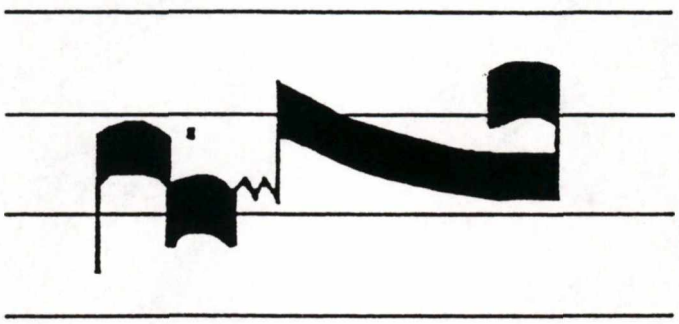

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

24. årg. februar 1995 nr. 1

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Tidsskrift om salmer
udgivet af Salmehistorisk Selskab
og
Nordisk Institut for Hymnologi
24. årgang 1995 nr. 1

Jens Lyster:
Johannes Johansen - den poetiske stiftsløve - fylder 70 s. 1
Lovsang, mel. Bo Grønbech, tekst Joh. Johansen s. 3
Sort salme, mel. Bo Grønbech, tekst Joh. Johansen s. 4
Al jordens fylde har du skabt. Mel. Theodor Jørgensen/Hans Ole Thers, tekst Joh. Johansen s. 5
Vi kommer til din kirke, Gud. Mel. Henrik Fibiger Nørfelt, tekst Joh. Johansen s. 6
Godtfred Andersen:
Livslinier s. 7-11
Peter Balslev-Clausen:
Johannes Johansen og de engelske Christmas Carols s. 12-18
Søren Giversen:
Balladen om et bispevalg - fra 900-tallet s. 19-23
Evald Gaardsted-Jørgensen:
Kirkesang og salmesang s. 24-32
Søren Hermansen:
"Skriblerens" skriblerier i menighedens liv s. 33-35
Theodor Jørgensen:
Lidt af hvert s. 36-42
Vincent Lind:
Kære Johannes domprovst s. 43-44
Henrik Fibiger Nørfelt:
En mand af få dyder! s. 45-50
Erik Norman Svendsen:
Den sårbare skjald s. 51-53
Jens Lyster:
Om Sthens Vandrebog s. 54-65
Johannes Johansen:
Salmevise om Hans Christensen Sthen s. 66
Kommende arrangementer s. 67
Forfatternes adresser s. 67
Samfundet Dansk Kirkesangs weekend-kursus s. 68-69

ISSN 0106-4940

JENS LYSTER

Johannes Johansen
- den poetiske stiftsløve -
fylder 70

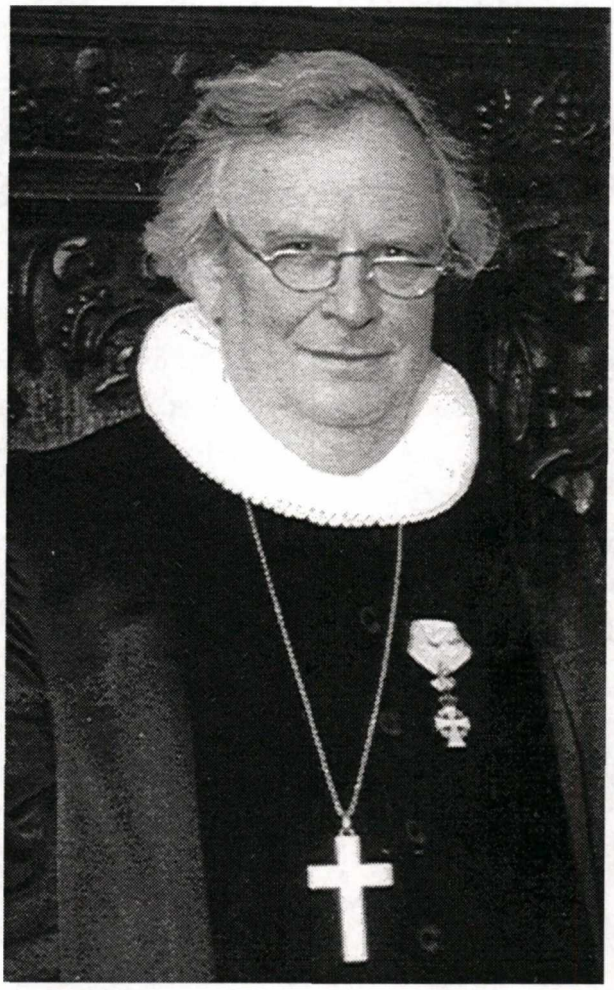

Den 4. marts fylder biskop Johannes Johansen 70 år. Det er såmænd kun fem år siden, han fyldte 65. Så man må give ham, at han følger godt med!

For fem år siden blev biskoppen fejret med et festskrift på 396 sider. "Kunsten og Kaldet" hed den fornemme og bredspektrede bog, der er trykt af Poul Kristensen i Herning og rummer et væld af bidrag fra venner og bekendte i det kultur- og kirkeliv, hvori Johannes Johansen i så mange år har sprællet som en fisk i vandet. En kraftpræstation som nævnte festskrift kræver 65 års forberedelse. Vi har kun haft fem.

Vi mener dog, at lidt også har ret. Det er vi simpelthen nødt til at mene, hvis dette tidsskrift skal levere rammerne. Vi henter opmuntring til vores forehavende i apostlen Peters møde med manden ved den tempelport, der kaldes Den Skønne. Han hed vistnok Johannes - eller man kan forestille sig, at han hed sådan. Vi bidragydere til det foreliggende "festskrift" ser da os selv i Peters rolle - en af os kalder sig ligefrem Peter, i dagens anledning, som en slags pars pro toto! - .

Det hedder nu i fortællingen, at manden ved Den Skønne Tempelport så spændt på Peter - se billedet på side 1! - i håb om at få noget af ham. Men Peter sagde: "Sølv eller guld har jeg ikke, men hvad jeg har, det giver jeg dig!"

Det er just, hvad vi gør. Vi kommer med hver en lille hilsen: en glad melodi, en pæn sten, en fin ballon til at puste op, en krukke til at have ting i, osv. - i håbet om, at stiftsløven vil brumme - i velvære -, at det lige netop var det, han ønskede sig allermest.

Den førnævnte bibelske fortælling fortsætter med, at Peter siger til manden ved tempelporten: "I Jesu Kristi, nazaræerens navn, stå op og gå!" Det samme siger vi til stiftsløven: nu slår frihedens time, kast embedets byrder af dig, stå op og gå - rejs ad Svendborg til, det er den samme Gud, der råder dér! I Svendborg og omegn vil den løsladte biskop kunne gå omkring på diverse tempelpladser og gøre åndelige frydespring og prise Gud, som han er van.

At han også kan synge en digterkollegas pris, har jeg ikke kunnet nære mig for at vise i dette festskrift, hvor vi gengiver den hidtil utrykte salmevise, hvormed dagens fødselar i november hyldede en anden fødselar med tilknytning til templet i Helsingør og således bidrog til at gøre Sthens fødselsdag fornøjelig.

Hvad dette forords overskrift angår, har jeg ærligt og redeligt stjålet formuleringen fra Godtfred Andersens efterfølgende bidrag, hvori udtrykket "Helsingørs poetiske stiftsløve" springer i øjnene og nærmere udvikles.

En stor tak til de navngivne bidragydere og til vor redaktionssekretær for resultatet af de fælles anstrengelser.

Tillykke til Johannes Johansen på dagen, og - til alle os andre - : tillykke med, hvad denne salmedigter har givet os i årenes løb!

Lovsang

Muntert

Bo Grønbech, 1990

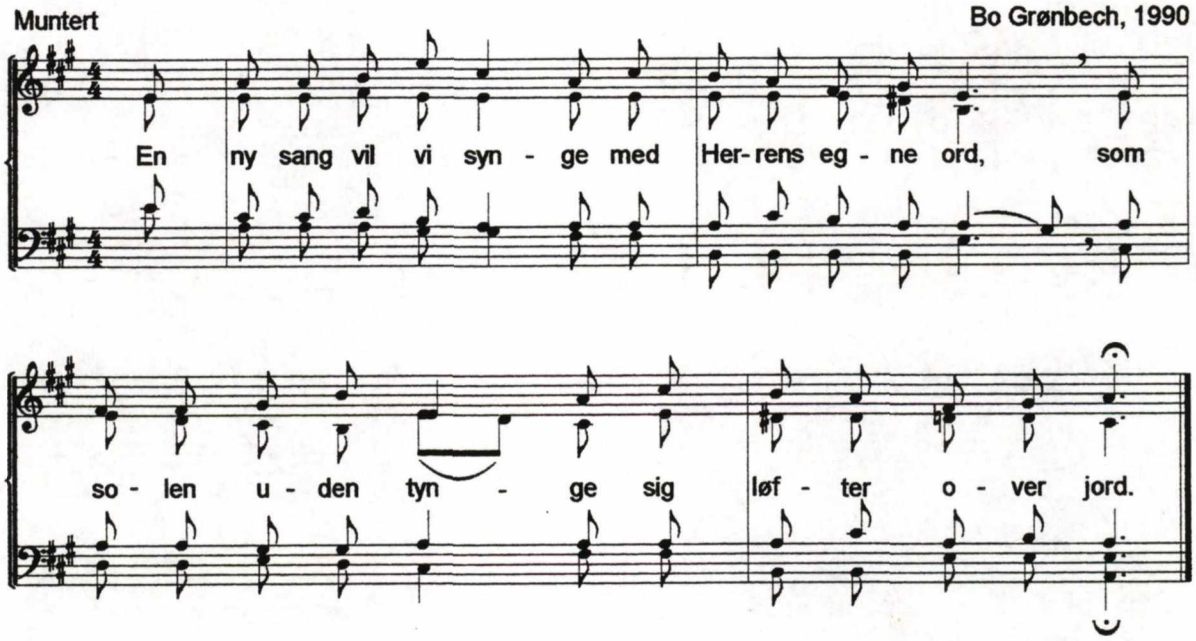

2. Som havets brænding bruser
imod et klippeskær,
som kornet sagte suser
i sommer-blæsevejr.

3. Vor lovsang skal forøge
hans pris med mangefold,
den Gud, som vil besøge
sit folk i dødens vold.

4. Den Herre, som vil lægge
i barnets mund sin sang,
skal også døde vække
til herlighed engang.

5. Han åbner blindes øjne,
de ser, at han er Gud,
som sletterne vil højne
og jævne bjerge ud.

6. Med ét de døve mærker
til toner første gang.
De stumme skal som lærker
få munden fuld af sang.

7. For ordet er det samme
som i den første stund,
dengang det brød i flamme
fra Herrens egen mund.

8. Den sang skal ingen glemme,
som første gang brød ud,
da skabningen fik stemme
til lovsang for sin Gud.

9. Når lys og mørke mødes
et sted på Øresund,
skal gamle sange fødes
pány i barnets mund.

Johs. Johansen 1977
(skrevet til Helsingør Drengekors 25-års jubilæum).

Sort salme

Bo Grønbech, 1989

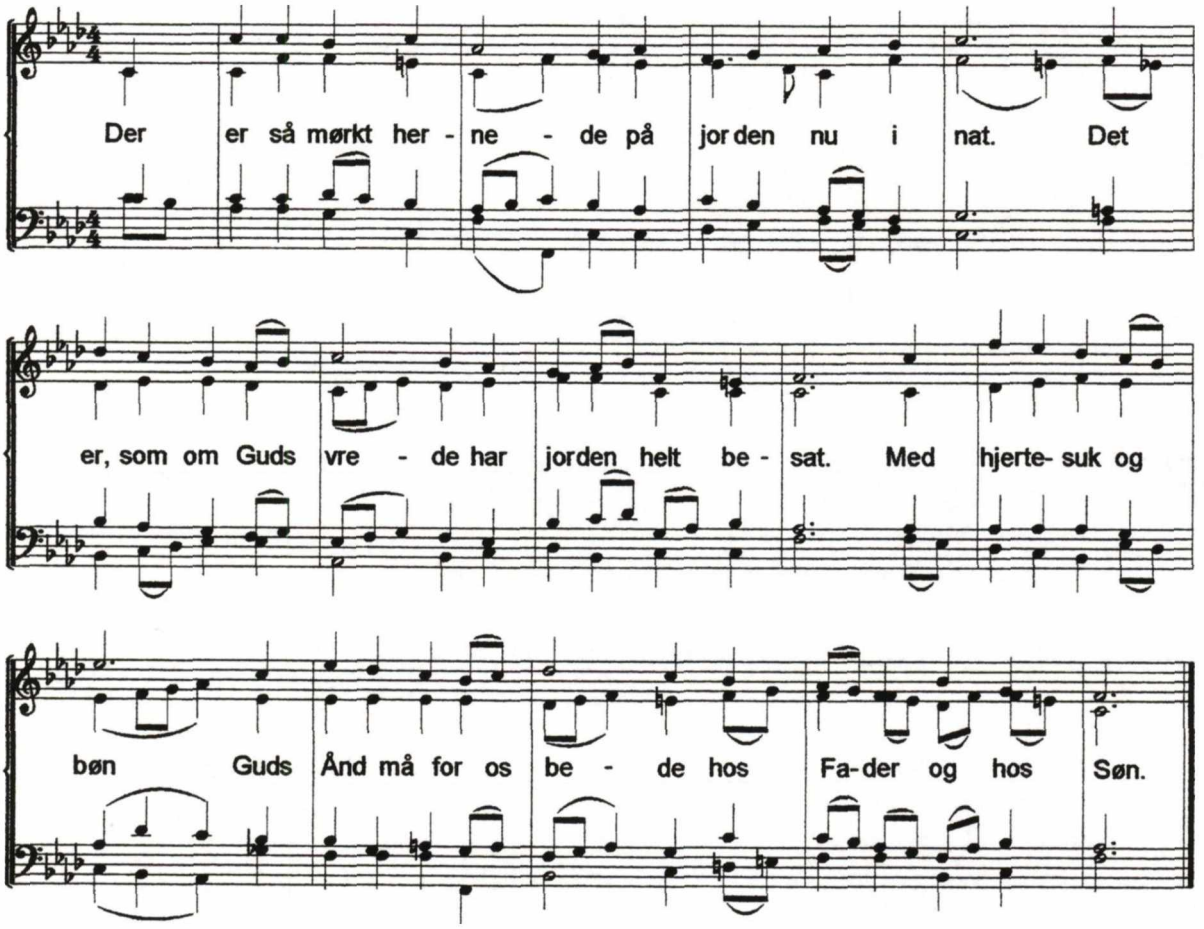

2. Å, lad et kærtegn findes
af trætte, tunge sind
så nænsomt som en kvindes
berøring af en kind.
I tegnet uden ord
al afstand overvindes
fra himmel ned til jord.

3. Når hvert et ord må vrages,
for tørt og tomt til bøn,
når intet suk kan drages
til trøst af sjælens brønd,
Guds Ånd må komme ned
og være alle svages
beskyttelse og fred.

4. Usigeligt vi længes
i nat mod morgenstund,
mens onde ånder trænges
i sjælens undergrund,
Guds Ånd, kom ganske nær,
så mørkets rige sprænges
af nådens morgenskær.

5. Hvorom vi ret bør bede,
forstår vi ikke, nej.
Guds Helligånd må lede
vor tanke ret på vej.
Der er så tungt på jord.
Det er så mørkt hernede,
så koldt det sted, vi bor.

6. På jorden må vi vandre,
ja, kravle som et kryb.
Og ingen kan forandre
sin gang mod dødens dyb.
Gud selv går med derned,
en skæbne mellem andre,
så dyb som ingen ved.

7. Usynligt ved vor side
går han, der gav sig hen.
Han sa', han burde lide,
før han stod op igen.
En nat så ond og lang
si'r han: "Det er på tide,
vi synger morgensang".

Johs. Johansen 1985

Al jordens fylde har du skabt

Melodi: Theodor Jørgensen
Harmonisering: Hans Ole Thers

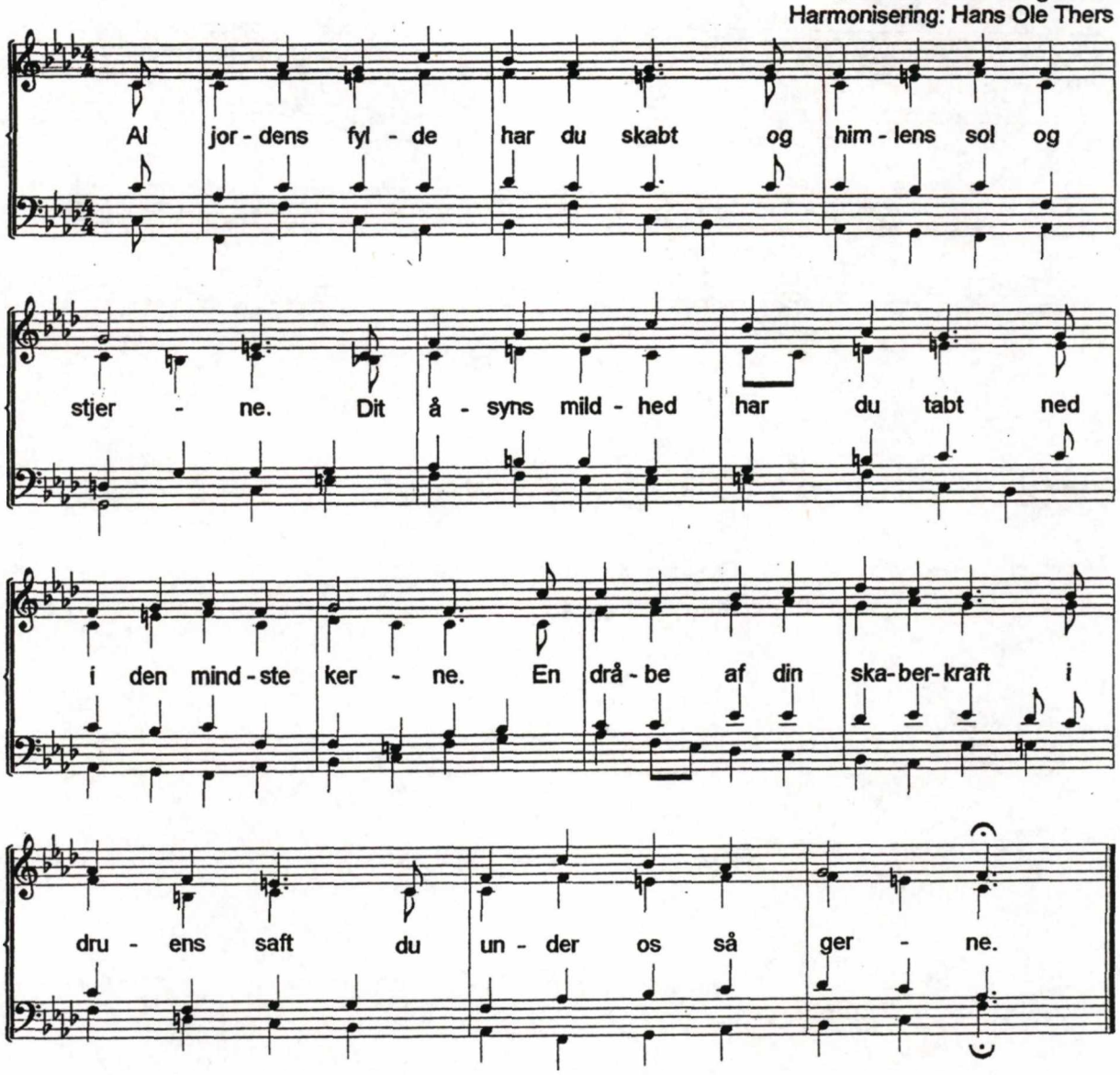

2. Vi undte dig knap hvilested,
når fødderne var ømme,
dengang du kom med kærlighed
og ingen ville dømme.
Din krop blev brudt som dette brød,
og blodet flød
som druesaft i strømme.

3. I druen knust og brudt i brød
dit hjerte for os banker.
Da du var her, dit rygte lød:
en frådser og en dranker,
nu frådser du med kærlighed
og bryder ned
vort hovmods skel og skranker.

4. Skønt vi er mange, er vi et,
fordi du for os beder.
Og du får meget ud af lidt
og høst, hvor ingen spreder.
En krumme og en dråbe kun,
lagt i vor mund,
gør mæt for evigheder.

Johannes Johansen 1977

Der henvises til ledsagende kommentar i Theodor Jørgensens bidrag "Lidt af hvert" længere fremme. Red.

Vi kommer til din kirke, Gud

Henrik Fibiger Nørfelt

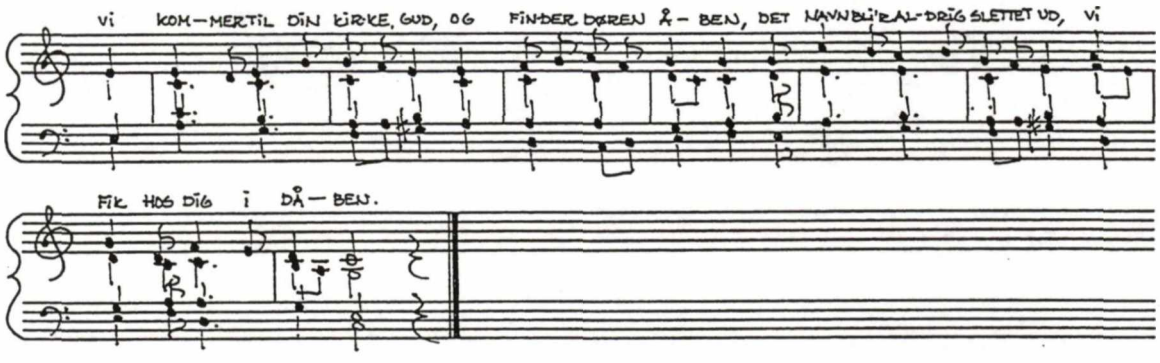

1 Vi kommer til din kirke, Gud
og finder døren åben.
det navn blir aldrig slettet ud,
vi fik hos dig i dåben.

2 Du kræved ingenting af os,
men gav os alt i eje,
selv om du vidste, vi i trods
gik bort fra dine veje.

3 Du lærte os at sige far
til dig, da vi var spæde.
Du sa': I disse små jeg har
min allerstørste glæde.

4 Så blev vi børn af dig, som bor
på jorden og i Himlen,
den mindste her, som på dig tror,
blir ikke væk i vrimlen.

5 Du sa', du ville være med
os helt til verdens ende,
men her i kirken er det sted,
vi lærer dig at kende.

6 O Herre, hvor skal vi gå hen?
din dør er altid åben.
Her taler du til os igen,
som første gang i dåben.

Johannes Johansen 1974

GODTFRED ANDERSEN

Livslinjer

I

Novembereftermiddagen var klædt i sol og stille. Kun en og anden fugl skabte lidt bevægelse i stilheden. Hverdagen og hverdagens tid syntes suspenderet. Højtiden var mærkbar.

Vi var syv mennesker, som bevægede os hen over kirkegården i den næsten glædesgennemsigtige dag. Forrest gik den unge mor og bar selv den lille kiste - ikke meget større end en skotøjsæske. Barnet var født flere måneder for tidligt; men det havde levet og åndet i fem timer, fem fortvivlelsens timer, fem håbets timer. Unavngivet var det. Døbt var det heller ikke. Moderen havde i et forvirret ungdomsår meldt sig ud af folkekirken. Men nu kunne det ikke være andet end, at hendes konfirmationspræst skulle tage hånd om det fornødne. Der måtte sættes punktum for det lille livs jordiske historie med manér.

På kirkegårdskontoret havde det vakt nogen bestyrtelse, at hun havde tænkt sig at byde på et glas champagne ved graven. Men hun ville nu engang ikke lade døden sætte dagsordenen. På livets betingelser ville hun begrave sit barn. Derfor havde hun også iført sig en rød frakke, insisterende rød som roser og kærlighed. Selvom det hele foregik i al stilfærdighed, og kirken slet ikke kom på tale, var det hende magtpåliggende, at det ikke blev nogen selvudslettende situation. Alt skulle være, så det ikke kunne tænkes anderledes.

Jeg læste Joh. Johansens: Salme for dem, der har mistet et lille barn:

> Guds søn, du er håbet, det, ingen har set,
> når alting er håbløst og øde,
> du hører os før vi har tryglet og bedt,
> det under kan ingen begribe er sket,
> opstandelsens håb for de døde.
> Det kan dine små
> slet ikke forstå,
> du levende går dem i møde.

Både dåbs- og begravelsesritualet svinger med, ubesværet og med poetisk præcision. Her er ingen dogmatisk omklamring og ingen tomme teologfloskler. Her argumenteres ikke. Her taler alene den solidariske tro. Med håbet taler den håbløsheden midt imod. Egentlig er der ikke langt til Ingemann, som lader Kristus bære barnet op til Gud på armen. Ordene er tillidsfuldt trøstelige:

Guds søn, jeg vil takke for livet, du gav,
så spinkelt som spiren i mulde.
Du kender det mørke, der er i en grav,
hver eneste plet i det vildene hav,
og kroppen der isner i kulde.
Du kender min nød,
du deler min død.
Du ved om min vånde til fulde.

For selvom vi i et evighedsøjeblik er løftet ovenud af situationen, så vil sorgen, savnet og søvnløsheden melde sig og kræve deres, og da er opstandelseshåbet måske ikke så meget bevendt som en verslinje kan være, en velsignende verslinje som: Du ved om min vånde til fulde. Vånde er nok et lidt gammelmodigt ord; men der er nætter og dage, hvor det gør fyldest.

Nogen jordkasse var ikke stillet frem. Man kaster ikke jord på en unavngiven, blev jeg sidenhen belært om. Alligevel sagde jeg naturligvis jordpåkastelsesritualet. Bagefter drak vi så en skål for det levende håb, og intet kunne have været mere selvfølgeligt. Det var ikke champagnelystighed, men livsbekræftelse.

Da vi gik derfra var der en, som takkede for, at jeg ikke havde sagt, at det var Guds vilje, der havde styret det lille barns korte liv ind i døden.

II

Poesi kan være forførende. Den kan give kærligheden krop ud over ethvert prosaisk mål og med. Sct. Hans-aften får poesien os til at brænde hekse, vi ikke tror på, og juleaften gør den os til engle. Poesien kan få os til at gå djævelens ærinde, og poesien kan få os til at gå Guds ærinde, ja, den kan gøre os gudsnærværende som intet andet. Tag poesien ud af gudstjenesten, og denne bliver et raslende skelet. Det er også derfor, at Johannes af Helsingør og mange med ham har kunnet hævde, at salmebogen er dansk folkekristendoms hovedhjørnesten og bekendelsesskrift.

I poesien får den evangeliske dårskab mund og mæle, så vi kan tage den til os. Med en meget misforstået og berømt vending skrev Sophus Claussen:

En Dumhed bragt i Form, det er en Tanke ...
Naar Verset ryster stolt sin Løvemanke.

Det er nu engang ikke et udsagn om, at gode vers kan gyldiggøre hvadsomhelst. Men det er hans udtryk for, at ordet skaber, hvad det nævner. For en kristen betragtning kan det tages som en påstand om, at den kristne dårskab først rammer os for alvor, når den kommer til os på versefødder, og verset ryster sin løvemanke. Formodentlig ikke helt uforvarende kom Claussen til at gøre brug af det gamle Kristus-symbol

løven, da han ville tale om, hvad poesien kan gøre ved det, forstanden ikke fatter.

For en normaldansk kirkegænger er nadveren det synligste og uomgængeligste udtryk for den evangeliske dårskab; men bedrøveligt tit fremtræder nadveren som en tomgangsliturgi for de indforståede. Der, hvor jeg slår mine præstefolder, har det været en lykkelig erfaring, at snesevis af Johansens ord og vendinger langs afsted har medvirket til at gøre nadveren mere spiselig (!) og dermed virket befordrende både på nadverfællesskab og menighedsfællesskab. De findes spredt i hele forfatterskabet, men kan fint pilles ud og bruges som evangelisk styrkende uddelingsord:

> Når vi smager brød og vin, du la'r os ihukomme,
> at hver af os du kalder din, selv når vor tid er omme.

Løven ryster velvilligt på sin manke og brummer i sin himmel.

> Du kalder på os med dit ord. Du dækker for os nadverbord.
> Du gav dig selv i døden hen. Du gir os evigt liv igen.

Så enkelt kan det siges. Løven tænker: Godt brølt, bisp.

> Vi tror at Jesus, livets brød
> og vin, undseligt skjuler
> sin kærlighed, sit blod og kød
> i dråber og i smuler.

Her strejfer det som så ofte før løven, om ikke biskoppen bare et øjeblik har rystet stolt på sin beskedne manke. Han ved helt vel, når ordene lykkes for ham, og som alle digtere vil han gerne roses - og gerne ubetinget. Men Helsingørs poetiske stiftsløve kan også føre sig frem med en næsten humoristisk ydmyghed:

> Tag mit had, min onde vilje - goldt og gammelt gør du nyt -
> Gør mit kolde hårde hjerte til et glad og varmt gemyt.

Selvom verset er fremsat under koketteriets maske, er det en bøn, der går til hjertet, ikke mindst når den lyder ved Herrens bord. Mangen var den kirkegænger, for hvem den blev gudstjenestens kerneord.

III

En række af de biskoppelige salmer lever utvivlsomt med ophavsmanden, og de vil lige så utvivlsomt komme til at dø med ham. Hans mange menigheder synger, læser og lever med dem som en genklang af ham selv. Som han har salmerne deres egen

himmelfaldne selvfølgelighed. De fornægter ikke, at vi er kommet af jord, men har rod i himlen. Når de lyder, sunget eller sagt, kommer forfatteren os lyslevende i møde, jordtung og klodelet som han er.

Meget mærkbart kan det blive ved urnenedsættelser, som vi har mange af, og hvor der jævnligt er mennesker til stede, som ved selvsyn kender til den brave biskop og har erfaret, at han med sin forkyndelse giver både Gud og glæden en chance. Uden præstelig insisteren gør han hele den kristne tradition relevant. Han får os ikke til at føle os som budbringere, der rejser med forseglede ordrer. Der er rugbrød og gule ærter i hans salmesang. Der er kirkegang og søndags solopgang i hans forkyndelse.

Når vi da står ved hullet i jorden - uden jord udenom var det der slet ikke - , og jeg fortæller, at jeg vil læse en tekst af Johannes Johansen, øger kendskabet til ham lydhørheden umiskendeligt, også selvom det i forvejen er en ekstremt lydhør situation. Denne livets slutvignet høres ud som den endelige gyldiggørelse:

> På jorden må vi vandre,
> ja, kravle som et kryb.
> Og ingen kan forandre
> sin gang mod dødens dyb.
> Gud selv går med derned,
> en skæbne mellem andre,
> så dyb som ingen ved.

Døden er at være udleveret, udleveret til Gud, i den sidste ende udleveret til opstandelsen:

> Af jorden skal du opstå igen af kød og blod,
> alene af Guds nåde, fordi Guds søn opstod.

Ikke skråsikre præsteord, men troens ord i en medtvivlers mund, og det gør dem til troværdig tale. Jordpåkastelsens urørlige formuleringer får en dimension mere. Ikke at døden dermed mister det mindste af sit pålydende. Tværtimod. Som allerede Thurø-præsten skrev i sin Apologi for døden:

> Den, der er ramt af døden i sit hjerte,
> kun han er rig og har elsket rent;
> den, der intet har at vove og miste,
> han alene er fattig og tom.
>
> ....

Den, som døden har rørt ved,
ham alene kom livet nær.
Kun den, der frygter døden,
kender til fryd over livet.

I og med en sådan tale og tiltale kan man stå med en urne i hænderne og give den døde lov til at være død og sig selv og hinanden lov til at leve videre. Livslinjer som vil leve, om poeten end dør. Og det er godt at vide, at digterpennen ikke sidder i bispestaven. Fremdeles vil

Gud lægge ham ord på sinde,
som ikke går af minde.

PETER BALSLEV-CLAUSEN

Johannes Johansen og de engelske Christmas Carols

Da Johannes Johansen 1984 udgav sin gendigtning af 23 engelske Carols[1], imødekom han tilsyneladende et udtalt behov. De engelske Christmas Carols havde i tiden siden Anden Verdenskrig bidt sig fast og fyldt mere og mere på de fleste skolers og sangkors repertoire. De var blevet uomgængelige, men vel at mærke på engelsk. Mange følte, at de havde en lethed og umiddelbar folkelighed med deres ukomplicerede engelske sprog og deres iørefaldende og sangbare melodier i modsætning til de både indholds- og melodiemæssigt tungere danske julesange.

De efterhånden mange Christmas Carols blev næsten udelukkende sunget på engelsk. Det betød bl.a., at de ikke kunne bruges ved Folkekirkens dansksprogede gudstjenester, ligesom de indholdsmæssigt var uforståelige for alle børn og ældre uden særlige engelskkundskaber. Til gengæld passede de engelske Carols godt ind i det sangligt-kulturelle billede i efterkrigstiden, hvor tilvæksten af nye sange takket være radio, grammofon og bånd hovedsageligt udgjordes af engelske sange, ikke mindst blev det tilfældet, da beat og rock erobrede scenen.

Johannes Johansens gendigtning af de engelske Carols er et kirkeligt udtryk for den reaktion, der i løbet af 1970'erne satte ind mod den engelsksprogede dominans. Derfor skulle man tro, at Carols-gendigtningerne blev modtaget med åbne arme. Det blev de ikke, snarere tværtimod. Den første af gendigtningerne, *Kom, tro, og kom, glæde*, Johannes Johansens gengivelse af "O come all ye faithful" fik, da den blev kendt gennem "'78-tillægget"[2] en god modtagelse og blev sunget meget. Siden er den gledet mere eller mindre ud igen med den begrundelse, at den ikke gengiver den engelske original tilstrækkeligt loyalt og i øvrigt ikke hænger tilstrækkeligt godt sprogligt og indholdsmæssigt sammen.

Man må spørge sig, hvad det er, der gjorde, at Johannes Johansens oversættelser ikke rigtig slog an. Var det den sproglige form, manglende indholdsmæssige loyalitet, dårligt oversættelsesmæssigt håndværk, eller hvad?

Når man i dag genser Johannes Johansens oversættelser, viser det sig, at de står sig. Sprogligt - indholdsmæssigt og formmæssigt - er de fuldt på højde med de engelske forlæg, nogle af dem er nærmest bedre. Så meget mærkeligere er det, at de ikke er slået igennem. I den forbindelse vil det være naturligt at sammenligne nogle af Johannes Johansens gendigtninger med deres engelske forlæg.

---

[1] Den første Jul. 23 engelske Carols gendigtet af Johannes Johansen og illustreret af Sven Okkels. Edition Egtved 1984

[2] '78-tillægget til Den Danske Salmebog, Edition Egtved, 1978, nr. 817

Once in royal David's city

1 Once in royal David's city
stood a lowly cattle shed
where a mother laid her baby
in a manger for his bed.
Mary was that mother mild,
Jesus Christ her little child.

2 He came down to earth from heaven
who is God and Lord of all,
and his shelter was a stable,
and his cradle was a stall;
with the poor and mean and lowly
lived on earth our Saviour holy.

3 And through all his wondrous childhood
he would honour and obey,
love and watch the lowly maiden,
in whose gentle arms he lay;
christian children all must be
mild, obedient, good as he.

4 For he is our childhood's pattern,
day by day like us he grew,
he was little, weak and helpless,
tears and smiles like us he knew;
and he feeleth for our sadness,
and he shareth in our gladness.

5 And our eyes at last shall see him
through his own redeeming love,
for that child so dear and gentle
is our Lord in heaven above;
and he leads his children on
to the place where he is gone.

6 Not in that poor lowly stable,
with the oxen standing by,
we shall see him; but in heaven
set at God's right hand on high;
where like stars his children crowned
all in white shall wait around.

Cecil Frances Alexandra, o. 1840

Til en lille stald på marken

1 Til en lille stald på marken
ved kong Davids egen by
kom Maria for at føde
ham, der føder os på ny.
Jesus hed Marias dreng.
Krybben blev hans første seng.

2 Østens konger kom med gaver,
knæled' for den lille ned:
guld og røgelse og myrra,
fjerne rigers herlighed.
Jesus blev al verdens skat,
stjernen tændt i østens nat.

3 Han, som styrer himlens stjerner,
fulgte lydigt far og mor,
voksed' kun i år og visdom,
ved at tjene blev han stor.
Hvert et sted hvert øjeblik
han med Gud i hånden gik.

4 Himlens fugle, markens liljer,
jordens allermindste små
blev Guds store underværker,
blot hans øjne faldt derpå.
Ved hans allermindste ord
blev den lille verden stor.

5 Hele verdens liv udspringer
af Marias jomfruskød.
Lydig mod sin Faders vilje
døde Jesus korsets død.
Dette sværd gik også ind
i Marias sjæl og sind.

6 Og fordi han dybt sig bøjed',
dybere end nogen véd,
navnet over alle navne
gav Gud ham i herlighed.
Dette navn al jordens små
beder i og nynner på.

7 Derfor knæl for ham, I konger,
syng for ham, hvert børnekor,
spil, I fløjter og trompeter,
juleroser, spring i flor,
duft og lys og syng og spil,
li'så længe I er til!

Johannes Johansen

Et godt eksempel på Johannes Johansens måde at gendigte sine engelske forlæg på er *Du ligger i krybben, et leje af strå*[3], hvor han gengiver "Away in a manger", der i den engelske tradition (med urette) er blevet tillagt Luther. Den engelske Carol er en juleidyl holdt i almindelige vendinger med en afsluttende bøn om, at alle kære børn må blive velsignet med Jesu ømme omsorg og engang få evigt liv med ham i Himlen.

Johannes Johansen gør hele sangen til en tiltale til Jesus, der på én gang er den himmelske Herre og det hjælpeløse barn i stalden. Enhver antydning af uforpligtende idyl er forsvundet. I stedet giver Johannes Johansen en krads realistisk skildring af en fødsel i en beskidt stald under de mest ydmygende omstændigheder. Johannes Johansens tekst tager inkarnationen alvorlig med en understregning af afstanden mellem Himmel og jord, som ligger den uvirkeligt-idylliske engelske tekst fjernt. Der er en kamp og en livsangst i Johannes Johansens gendigtning, der kommer bag på den, der af en engelsk Christmas Carol venter sig en til syvende og sidst uforpligtende julestemning. Til gengæld siger Johannes Johansens tekst noget om julen, om Kristus og om os, der gør det til at holde ud at skulle synge sangen igen og igen.

I *Du kære lille Bethlehem*[4], en gendigtning af Philip Brooks' "O little town of Bethlehem" fra 1868, leverer Johannes Johansen en oversættelse, der til fulde gengiver originalens elegante vers med deres billeder, ordføjninger, melodiøse rytme og rim. Forskellen mellem forlæg og gendigtning ligger i, at Johannes Johansen sangen igennem konkretiserer bibelhistorisk, samtidig med at han konsekvent udelader omtalen af menneskers og verdens synd. Johannes Johansen gør forholdet til Kristus til en kosmisk-bibelhistorisk sammenhæng i stedet for et religiøst-etisk forhold som i forlægget.

En anden, længere gendigtning er *Til en lille stald på marken*[5] efter Cecil Frances Alexander's "Once in royal Davids city" fra omkr. 1840. Denne gendigtning er dels en loyal gengivelse af forlægget, dels har den en række karakteristiske ændringer, tilføjelser og udeladelser.

I str. 1 ændres 'when a mother laid her baby / In a manger for a bed' til 'kom Maria for at føde / ham, der fødte os på ny', hvorved strofen får en tidsmæssig og dogmatisk dimension, og den har en spænding mellem Jesu fødsel og vor genfødsel (i dåben), som originalen ikke har.

I str. 2-3 gør Cecil Frances Alexander Jesu jordeliv, ikke mindst hans liv sammen med sin mor, til et moralsk forbillede for alle kristne børn. Denne moraliserende brug af fødsels- og barndomsfortællingerne ændrer Johannes Johansen til en ren bibelhistorisk skildring, uden det engelske forlægs karakteristiske moraliserende fremstilling af Jesus, hvis barnlighed netop af Johannes Johansen fastholdes som et udtryk for inkar-

---

[3] "Den lilles julesang", Den første Jul, s. 35

[4] Den første Jul, s. 19

[5] Den første Jul, s. 12 f.

O come, all ye faithful

1 O come, all ye faithful,
joyful and triumphant,
o come ye, o come ye to Bethlehem.
Come and behold him
born the King of angels:
O come, let us adore him,
o come, let us adore him,
o come, let us adore him,
Christ the Lord!

2 God of God,
Light of Light,
lo! he abhors not the Virgin's womb;
very God,
begotten not created:
O come ...

3 Sing, choirs of angels,
sing in exultation,
sing, all ye citizens of heaven above,
glory to God
in the highest:
O come ...

4 Yea, Lord, we greet thee,
born this happy morning,
Jesu, to thee be glory given;
word of the Father,
now in flesh appearing:
O come, let us adore him,
o come, let us adore him,
o come, let us adore him,
Christ the Lord!

Adeste fideles. Fransk 1700-tallet
F. Oakeley, 1841 og 1852

Kom, tro, og kom, glæde

1 Kom, tro, og kom, glæde,
dansende i kæde.
Vi synger på vejen til Betlehem.
Her for vort øje
kongen af det høje
er født af jordens kvinde,
se Herrens tjenerinde,
forenet skal vi finde
Gud og mand.

2 Kom, konger og hyrder,
kast de tunge byrder
af purpur og pjalter for barnet ned.
Kun tro og glæde
ind for ham skal træde,
se, sangen er hans trone,
et trappetrin hver tone.
I ham skal sig forsone
Gud og mand.

3 Kom, himlens keruber,
stjernerne får struber,
al ære får Gud i det højeste.
Jorden skal kende
freden uden ende.
Al magten får den lille.
Al verdens kræfter vilde
skal aldrig kunne skille
Gud og mand.

4 Her samles de alle,
dem vor Gud vil kalde,
se, her er Guds hus, her er himlens port.
Her er den spæde,
barnedåbens glæde.
Her dækkes nadverbordet.
Her jubler lovsangskoret
sin første sang for Ordet,
Gud og mand.

Johannes Johansen

Away in a manger

1 Away in a manger, no crib for a bed,
the little Lord Jesus laid down his sweet head.
The stars in the bright sky look'd down where he lay,
the little Lord Jesus asleep on the hay.

2 The cattle are lowing, the baby awakes,
but little Lord Jesus no crying he makes.
I love thee, Lord Jesus! look down from the sky
and stay by my side until morning is nigh.

3 Be near me, Lord Jesus; I ask thee to stay
close by me forever, and love me, I pray!
Bless all the dear children in thy tender care,
and fit us for heaven to live with thee there.

Martin Luther? 1530?

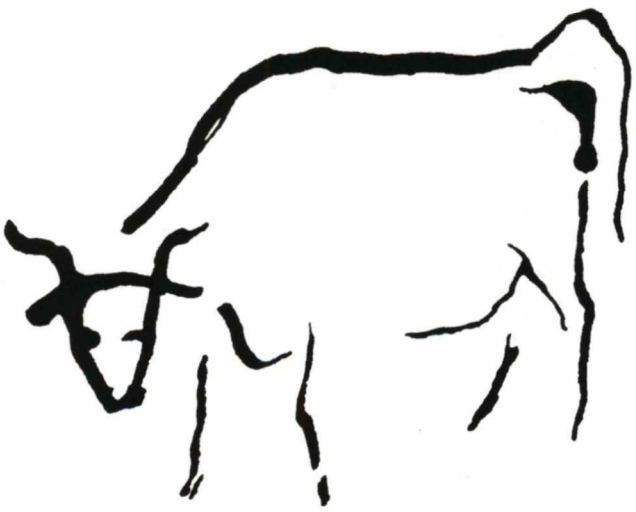

Den lilles julesang

1 Du ligger i krybben, et leje af strå.
Den største i verden bli'r en af de små.
Du sådede stjerner, som var de kun frø.
Nu tørrer Maria dit hoved med hø.

2 Fra panden hun fjerner det størknede blod.
Hun tørrer din hånd, og hun tørrer din fod.
Du kæmped' for livet. Den nat har du blødt,
så livet blev evigt, dengang du blev født.

3 Nu skryder et æsel. Nu brøler en ko.
Blandt kvæget i stalden Gud Herren må bo.
Så dybt du dig bøjed', så højt op du fór,
at nu kan du følge gudsbarnet på jord.

4 Jeg beder Herre Jesus: Bliv hos mig i nat.
Du sådede stjerner som blomster i krat.
Du er i det lave. I krybben du lå.
Du henter til himlen engang dine små.

Johannes Johansen

nationens radikalitet.

I str. 4 lader Cecil Frances Alexander inkarnationen være udgangspunktet for Jesu medfølelse med mennesker, hvorimod Johannes Johansen lader den være mulighedsbetingelsen for en skabelsesteologisk forståelse af verden. I forlængelse heraf ændrer Johannes Johansen forlæggets tale om forholdet mellem Jesus og de (og den) kristne til en beskrivelse af Jomfru Maria som inkarnationens forudsætning i en kosmisk sammenhæng.

I str. 5 og 6 understreger den engelske tekst forskellen mellem barnet i stalden og den himmelske Kristus, som vi i Himlen skal se ved Guds højre hånd. Denne principielle adskillelse mellem den jordiske Jesus og den himmelske Kristus ophæver Johannes Johansen, idet han forener den fornedrede og ophøjede Kristus i skildringen af den Guds Søn, som er genstand for alles, både stores og smås hyldest i den sidste, 7. strofe, som er Johannes Johansens egen tilføjelse, en klassisk doksologi helt i Johannes Johansens, når den er bedst, komplet afvæbnende stil.

I denne opfordring til at lovprise den Jesus Kristus, der er skildret i det foregående, understreges Jesu guddommelighed over for vor menneskelighed uden at hans ophøjethed og vor menneskelighed sammenblandes eller lægges forståelsesmæssigt i forlængelse af hinanden, som det f.eks. sker, hvor Jesus gøres til menneskers moralske forbillede.

Johannes Johansens første oversættelse af en Christmas-Carol er den allerede nævnte *Kom tro og kom glæde*[6], en gendigtning af den engelske oversættelse af 'Adeste fideles'[7], "O come, all ye faithful". Johannes Johansen afstår fra at bruge den suggererende gentagelse og omkvædet af 'O come, let us adore him' og erstatter den med en skildring af Kristus som den inkarnerede, der ved at sammenholde sin guddommelige og sin menneskelige natur holder os fast i et levende fællesskab med Gud, det fællesskab, der i str. 4 konkretiseres i dåben, nadveren, lovsangen og Guds Ord.

Sammenliger man *Kom, tro, og kom, glæde* med det engelske forlæg, genfinder man i den næsten hæsblæsende stil med ord, billeder og rim, der følger efter hinanden i et stadigt stigende tempo, nok forlæggets suggererende stil, men i modsætning til Frederick Oakeley har Johannes Johansen ord på sin begejstring og jubel. Johannes Johansens gendigtning er et fremragende eksempel på, hvordan han kan give en engelsk tekst plads i dansk tradition, og hvordan en stærk udfyldning af teksten ikke gør den tungere, men giver den en indholdsmæssig fylde, den ikke havde før overførelsen til dansk, samtidig med at oversættelsen sprogligt langt overgår forlægget.

Carols-gendigtningerne udgør en sluttet gruppe i Johannes Johansens forfatterskab. Han viser her, hvordan han er i stand til at genskabe en genuin engelsk genre på dansk. Ved at sammenligne forlæg og gendigtning kan man fra tekst til tekst se, at gendigtningen er både loyal og selvstændig. Derfor er det overraskende, at de -

---

[6] Den første Jul, s. 53

[7] Latinsk julesang fra 18. årh. oversat til engelsk 1841 og 1852 af Frederick Oakeley

endnu - ikke er slået igennem. Gendigtningerne er ikke sprogligt tungere end forlæggene, selvom teksterne teologisk set står stærkere i Johannes Johansens gengivelse.

Grunden til, at Johannes Johansens gendigtning ikke er slået igennem, er muligvis den, at de engelske Christmas-Carols først og fremmest er blevet sunget for de sangbare og stemningsskabende melodiers og ikke for indholdets skyld. Gendigtningerne har givet sangene et indhold på dansk, som de for danske brugere ikke har haft på engelsk. Dette (teologiske) indhold har virket påtrængende og dermed stemningsmæssigt belastende i modsætning til de mere anonyme fremmedsprogede tekster.

Modtagelsen af Johannes Johansens Carols-gendigtninger giver anledning til at overveje forholdet mellem tekst og melodi. Melodien er for de fleste vigtigere for en sang, end man tit har villet indrømme. Melodien kan i den grad være afgørende for oplevelsen af en sang, at den kan komme til at skygge for teksten, der trods alt er den vigtigste del af en sang eller en salme, - også når der er tale om julesange og julesalmer, hvadenten de er på engelsk eller dansk.

SØREN GIVERSEN

Balladen om et bispevalg - fra 900-tallet

En hilsen til Johannes Johansen den 4. marts 1995

Balladen om et bispevalg, som jeg her bringer i dansk oversættelse, stammer fra en af den egyptiske kirkes vanskeligste perioder - og det siger ikke lidt. Denne kirke har ikke uden grund rettet sin særlige tidsregning ind efter 'Martyrernes Ære', dvs. begyndende med år 284, der blev indledningen til de store kristenforfølgelser under kejser Diocletian. Selv den nu i Vesten fejrede Athanasios den Store, patriark af Alexandria 328-373, måtte flere gange gå i eksil eller skjule sig for magthaverne. Skismaet efter kirkemødet i Kalkedon i 451 skabte grundlag for nye forfølgelser mod den egyptiske kirke, men værst blev naturligvis den islamiske erobring af Egypten i 641. Selvom de nye herskere i første omgang blev mødt som befriere, kom det snart til konflikter mellem Egyptens kristne kirke og de indtrængte erobrere. Der blev forsøgt flere - men forgæves - opstande fra kristen side. Disse oprør mislykkedes vel dels fordi en ikke krigsvant befolkning stod over for en veltrænet og krigsvant militærmagt, dels fordi denne militærmagt kunne trække på store ressourcer udefra, mens de kristne var ladt i stikken af den øvrige kristne verden.

Den kristne egyptiske kirke blev trængt på mange måder, det koptiske sprog, den sidste udløber af det gamle egyptiske sprog, blev hårdt trængt.

Men det er mærkeligt, at netop i en af disse for de kristne meget vanskelige perioder, sker der en opblomstring af den koptiske poesi. Just i 900-tallet kommer der en række koptiske digte, oftest beregnet til sang. Adskillige af dem er, hvad vi vel vil kalde ballader, for så vidt som de ikke tilsigter at give en historisk fremstilling af deres emne, men snarere at fremkalde en bestemt stemning. Det gælder et meget langt digt om Kong Salomon og Dronningen af Saba, og det gælder en række andre digte og eventyr, som tildels lever i folkemunde i Egypten i dag. Mange gange har jeg siddet i aftensvalen på den brede, murede bænk, der går rundt om enhver gård i Øvre-Egypten eller i det Nubien, der nu er skjult af den store, kunstige sø, og lyttet enten til en, der fortalte eventyr eller sang, og det har været mig en oplevelse i Cairo endnu i 1995 at kunne lytte til en god fortæller eller hos barberen på fortovet en sen lørdag få en historie eller en lille sang, der viser at denne tradition lever endnu.

De historiske eller for den sags skyld naturhistoriske kendsgerninger forholder man sig frit til - men det gør selv de bedste af vore digtere heldigvis også - tænk blot på et så rammende billede som Johannes Johansens udtryk 'det dufter lysegrønt af græs', der fra en saglig side er meget angribelig, men just ved sit paradoks rammer den rette stemning.

Et eventyr forholder sig frit til historiske kendsgerninger. Det gælder også det følgende eventyrdigt, der handler om, hvordan en fattig teglværksarbejders drøm går

i opfyldelse, så at to gode, men fattige venner gør deres lykke i udlandet. Historien stammer fra 900-tallets Egypten og giver en naiv skildring af forholdene i Konstantinopel. Fortællingens navngivne hovedpersoner røber dog en vis viden om forholdene: der var faktisk en ærkebiskop (patriark) Kyros i Konstantinopel fra ca. år 705-712, og en Theodosios III var konge dér, ikke samtidig, men lidt senere, nemlig i årene 716-717; derimod kom der først længe efter eventyrets tilblivelse en ærkebiskop Dionysios (i 1400-tallet). Også det kirkelige anstrøg over digtet er kun et tyndt lag, som kan undværes, uden at pointen forsvinder. Den er tydeligvis udtrykt i de jævne ord, der er fortællingens kerne: "Så spiste de frokost sammen". Det måske skal antyde den forslidte arbejders egentlige drøm: et festligt måltid i godt vennelag. Alt dette fortælles i det følgende digt. I digtet bruges titlen "apa" om gejstlige; ordet betyder "fader". Det svarer til det bibelske "abba", og vi har det i ordet "abbed" om en klosterforstander.

Teglværksarbejderens drøm.

Bring mit bud til kong Theodosios:
"Den gamle arbejdskammerat
Dionysios, hilser dig
og ønsker at se dig.

Du har jo glemt vor fattigdom
og aftalen mellem os
og den drøm, du havde,
da vi var teglværksarbejdere".

Dengang da vor hellige fader
ærkebiskoppen, apa Kyros,
var Konstantinopels fader,
og fyrsterne stod under ham,

Da samledes byens stormænd
og hoffets mægtige folk;
de gik til vor fader, apa Kyros,
talte med ham og sagde:

"Saml de gejstlige
og bed til Gud,
vi har ingen konge til at vogte os,
og vi er som får uden hyrde."

Vor fader, apa Kyros, sagde til dem:
"I morgen søndag tidligt
samles vi alle i kirken
og beder til Gud herom."

Nu var der to fattige arbejdere,
fremmede fra Egyptens land.
Den ene af dem hed Theodosios,
den anden hed Dionysios.

Theodosios havde et syn i drømme,
og sagde til sin ven Dionysios:
"Den, der tyder den drøm for mig,
vil jeg arbejde en uge for
og uden løn slide for ham
med teglværksarbejdet.

Jeg så mig selv i et drømmesyn,
som om jeg var på en åben eng,
hvor der var en mængde får
og også vildt kvæg.

Jeg så, at egnens folk
og de vilde dyr og kvæget
alle kom de hen til mig,
kastede sig ned og hilste mig.

Jeg så et diende lam,
som salvede mig med olie,
iførte mig en æresdragt,
en gyldentfarvet stola.

Man gav mig et våben i den venstre
og noget ærværdigt i den højre.
Så satte man mig på en trone,
og alle folk hyldede mig.

En mand med stråleglans om sig kom til mig
og gav mig en mængde nøgler.
Jeg kunne ikke holde dem.
Jeg lagde dem i dine hænder, Dionysios."

"Efter den drøm, som du har haft,
vil Gud måske
gøre dig til konge,
og du giver mig nøglerne til dine skatkamre."

Så sagde Theodosios til ham:
"Kom lad os gå til vort arbejde,
for vi er alt for dovne."
Men Dionysios sagde til ham:

"Kom, lad os gå til kirken,
for at se kongen, man sætter over os,
ham skal alle jo hylde."
Så rejste de sig og gik til kirken.

De stillede sig bagerst i mængden
på grund af den fattigdom, de stak i.
Da tiden for den tredobbelte helligprisning kom,
se, da kom der en ørn fra himlen.

Den havde en krone af ædelsten
og en stav af Ophas-guld,
som korsets tegn var på.
Disse ting bar ørnen på.

Den strålede mere end solen.
Den kaldes for Raphael,
den med basunen, der er fuld af jubel,
den herlige ærkeengel.

Den trak Theodosios frem
og satte ham på tronen,
og hele folket råbte:
"Kyrie eleison, Theodosios er blevet konge !"

Da nu Theodosios var blevet konge,
glemte han Dionysios
og tænkte ikke engang på ham
på grund af den fattigdom, han stak i.

Da så de to år var til ende,
tog Dionysios de redskaber,
de havde brugt ved teglværksarbejdet,
og lagde dem i en klud.

Så tog han dem på nakken,
gik hen til paladsets port
og kaldte på kongens hoffolk:
"Bring dette til kong Theodosios,

For det er de gamle kongers hemmelighed."
Han bar det ind til kongen.
Han løsnede kluden og fandt redskaberne,
de havde brugt, med den andens og sit eget navn på.

Da rejste kongen sig fra sin trone,
gik ud til sin ven og sagde:
"Tilgiv mig, min hellige fader"
og tog ham så med til sit palads.

Så spiste de frokost sammen.
Da samledes alle de gejstlige,
og gik til kong Theodosios
og talte således til ham:

"Skaf os en biskop,
for vor fader apa Kyros er død."
Da greb Theodosios Dionysios' hænder
og han gjorde ham til ærkebiskop.

Han blev så sin kirkes fader.
I dem opfyldtes det, som står skrevet:
"Kongemagt og præstedømme på én tid."
- Bring mit bud til kong Theodosios.

(koptisk tekst: H. Junker, *Koptische Poesie des 10. Jahrhunderts*, 2. bd. 1911, s.46-54)

EVALD GAARDSTED-JØRGENSEN

Kirkegang og salmesang

Januar måned 1990 betød på mange måder en forandring af mit liv. Nylig pensionist med tilværelsen programmeret med interesser som ledetråd kom en telefonopringning fra professor dr. theol. Søren Giversen til at betyde, at dagene blev anderledes end planlagt.

" ... Om jeg måske kunne skrive en lille bibliografi i festskriftet til Johannes Johansens 65-års dag?"

Resultatet er kendt. På siderne 369-78 i Kunsten og Kaldet, Poul Kristensens Forlag 1990, står "Johannes Johansens forfatterskab. Brudstykker af en bibliografi".

Flere opfordrede mig til en fortsættelse, og nu foreligger et manuskript, der omfatter forfatterskabet fra debutartiklen i Aarhus Amtstidende den 18. januar 1939 til de salmer, hvormed Johannes Johansen er repræsenteret i Tillæg til Den Danske Salmebog den 28. februar 1994. Når der i det følgende henvises til denne bibliografis kronologiske register, er det markeret med et KR + nummer.

Måske forestiller man sig, inden emnet griber dybt ind i ens tilværelse, at det forfatterskab og mennesket bag det kender man da vist ganske godt, og det er vel overkommeligt at registrere den halve snes bøger, forfatterskabet omfatter. Men det er som med ærtehalm: man får fat i den ene ende af - viser det sig - et filter af artikler, digte, kronikker, prædikener og salmer, og har man først fået fat, følger det med alt sammen.

I begyndelsen absolut forvirrende for en nybegynder i faget, men efterhånden som en vis rutine indfandt sig, og en plan blev lagt, så euforiserende, at jeg ikke alene registrerede, men tog mig stunder til at se nærmere på det forfatterskab, jeg var i kast med, forfatterskabet - og mennesket bag det.

Mennesket og præsten Johannes Johansen blev fra sin tid som sognepræst på Thurø velkendt på Sydfyn. Man stødte på navnet i flere sammenhænge: som præst, forfatter og foredragsholder, men et nærmere kendskab til Johansen havde jeg ikke. Det var derfor i forbindelse med min plan naturligt at kontakte ham for at høre, om han var interesseret i mit forehavende med bibliografien, ja, om han i givet fald havde samlet lidt sammen, som jeg kunne støtte mig til som en begyndelse.

"Hvem er mon interesseret i mine forsøg?", lød Johansens indvending, men han lod sig alligevel overtale og gav efterhånden slip på bjerge af artikler, digte og kronikker. For de første års vedkommende omhyggeligt registreret, senere - overvældet af produktionens omfang - i mere sporadisk orden.

Hjemmet og skolen

I flere artikler fra Johansens hånd og i adskillige interviews indvies læseren i hans familiemæssige baggrund. Det gælder ikke mindst de åbenhjertige erindringer, som

i sommeren 1988 fremkom i Morgenposten (Fyens Stiftstidendes søndagsudgave). Heri modificeres udtrykket "Bondedreng i bispeklæ'r", hvorunder en journalist engang lancerede et interview (Inger Bach i Flensborg Avis 18. okt. 1980 s. 2, KR 1249).

Bondedrengen er husmandssøn fra et hjem i Hørning ved Århus, der økonomisk altid balancerede på afgrundens rand, og han selv pointerer bl. a. i samtalen med Inger Bach: "Min far havde en mælketur om formiddagen og en veksel om eftermiddagen". Så var det sagt: der var smalhals.

Men tilværelsen var ikke småtskåren. Det lyser ud af de nævnte artikler, at der trods de små kår alligevel var højt til loftet. Det var der også i skolen med en mageløs frk. Riisberg til at fortælle Danmarkshistorie (Morgenposten den 7. aug. 1988 s. 56, KR 1780), og med en førstelærer Reinholt (navnet meddelt mig af Johansen), som holdt børnene til bibelhistorie og salmevers, og som oven i købet gratis læste med de udvalgte og hjalp dem på vej til videre skolegang - også Johannes Johansen (Morgenposten den 31. juli 1988 s. 32, KR 1779).

Men hvilke veje fandtes, når hjemmet hang økonomisk i skaglerne? Jo, der var Skanderborg Private Realskole, og det er ikke alene Kaj Munk, der kan fortælle om disse tidligt op og af sted morgener og ind til byens realskole. Det kan også Johannes Johansen.

På vej til stationen skulle et langt stykke ved gartnerens mørke og uhyggelige graner tilbagelægges, og det var nok til at få skuden vendt og gå hjem til en mor, der resolut afbrød morgenmalkningen, tog drengen ved hånden og fulgte med til det frygtede sted og hjalp igennem. Ikke ved lange forklaringer om, at der var ikke noget at være bange for, men ved - med Johannes i hånden - at gå syngende gennem tykningen med "Den store hvide flok vi se" på læben. Så var der englevagt og sang, og frygten svandt (Morgenposten den 7. aug. 1988 s. 56, KR 1780)

De fortællende, varme og menneskelige lærere fik greb om husmandssønnen Johannes. Det gjaldt i Skanderborg ikke mindst dr. Olaf Carlsen, der var en beåndet historielærer, som havde tid til og forståelse for at begynde timerne med en sang fra højskolesangbogen. Og dybe spor satte også skolebestyrer Haubek, der ikke havde nogen som helst fine fornemmelser, men varmt og menneskeligt tog sig af eleverne, ja, hele skolen. Det gjorde et stort indtryk på børnene at se deres skoleleder selv gå rundt om morgenen og få varme på overalt og selv bære brænde op, munter og energisk (Morgenposten den 14. aug. 1988 s. 50, KR 1781). Han skrev selv melodien til den sang, Johansen senere tilegnede skolen, og hvis første vers lyder:

Templer, rejst af kolde stene,
smuldrer hen i vejr og vind,
og tilbage blir alene
de, som står i vore sind.

(Årsskrift for Skanderborg Private Realskoles elevforening udsendt juni 1947 s. [7-8], KR 74). Ingen kan være i tvivl om, at Skanderborg Private Realskole var værd at

mindes.

Kirkegang

I en artikel: "Lidt om mig selv - på opfordring"(Risbjerg Kirkeblad sept.- okt. 1980 s. 3, KR 1309) fortæller Johannes Johansen om et andet holdepunkt i livet: søndagens kirkegang. I Hørning havde man med ikke ringe undren set Frederik Johansen og hustru Ane Margrethes yngste dreng, kæledæggen, skrabkagen møde op til gudstjenesterne, ikke bare som strejfer, men som fast kirkegænger som 12-årig. Stille og rolig sad han der - for kropsdoven til fodbold og al anden sport - som han selv skriver det og fortsætter: "Jeg var en mærkelig, indadvendt og selvoptagen knægt. Og kirkegang holder jeg aldrig op med lige meget, hvor tosset præsterne tér sig. Gudstjenesten blev hjertepunktet i mit liv, så mishandlet, overset og foragtet den end er i dagens Danmark".

I erindringsskitsen "Jul i Hørning" (Glædelig Jul 1991 s.20-23, KR 1962) fortæller Johansen: "Jeg syntes juleaften i kirken var det dejligste af alt. De mange mennesker, orgelbruset, de mange lys. Var det herfra, jeg fik min lidenskab for dansk salmesang?" Videre hedder det: "Den dag kirken hører op med at synge i glæde som i sorg, da er kirken død! Men det vil aldrig høre op, så længe jorden står."

Og han fortsætter: " Jeg havde pludselig gjort den for en 13-årig knægt så mageløse opdagelse: Salmerne var mere spændende end gaverne. Vi skulle, havde jeg bestemt, synge 15 julesalmer efter flæskestegen. Ja, femten. Jeg havde skrevet dem alle op, vi havde jo hverken hæfter eller salmebøger til onkler eller tanter, der var med dette år, og jeg fik mange anerkendende ord fra min meget strenge og ikke særlig børnevenlige tante, der sagde: "Jeg tror, du bliver præst". "Og det blev jeg så", slutter Johansen sin skitse.

Men der var lang vej igen, skoletiden var ikke forbi. Næste stop gjaldt Århus Katedralskole, hvorfra han blev student i 1944. Til denne skole fik han et lige så skævt og hadsk forhold, som Grundtvig havde i sin tid. "Den sorte skole" levede i bedste velgående, det var i hvert fald Johansens erfaring. Men der var især et lyspunkt, som gjorde de tre år udholdelige. Det var dr. phil. Per Krarup, lærer i græsk, som kastede lys over dagen og vejen (Morgenposten den 14. aug. 1988 s. 50, KR 1781).

En boblende trang til at skrive var i denne periode et andet lyspunkt, et tredie at det blev optaget. Måske var tantens ord ved juletid 1938: "Jeg tror, du bliver præst", også et incitament. I hvert fald: den 18. jan. i 1939 stod debutartiklen: "Kær est du fødeland" - om Blichers digt - i Aarhus Amtstidende (s. 8, KR 1).

Og som 20-årig er Johannes Johansen fast skribent ved Aarhus Amtstidende, hvor digte, artikler og kronikker kommer i en jævn rytme, men også de lokale ugeblade har i ham en flittig leverandør, og fra 1946 kan hans artikler og digte jævnligt også læses i Vendsyssel Tidende og Aarhuus Stiftstidende.

Med udgangen af 1946 rummer det kronologiske register 66 numre, og der findes muligvis mere: f. eks. lejlighedsdigte og bidrag til studenterblade o. lign. To temaer ses tidligt som forbundne kar, og de er det ikke alene i studietiden, men går som en

rød tråd gennem hele forfatterskabet: kærligheden til kirken (og kirkegangen) og salmesangen.

Men det gælder ikke kirkegang for enhver pris. I "Kirken og reklamen" (Skanderborg Amtsavis den 9. juni 1947 s. 3, KR 71), gør han for første gang gældende, at kirkens budskab ikke er et propagandaanliggende.

Synspunktet fastholdes urokket gennem alle årene. Klarest og stærkest måske i "Når kirken mangler succes" (Frederiksborg Amts Avis den 3. feb. 1980 1. del s. 7, KR 1327), hvori det hedder: "En kirke, der ustandseligt og febrilsk ommøblerer eller skifter ud for at vinde behag og vække opsigt, ville være det tommeste tomme, der findes". Og Johansen fortsætter: "Skal kirken køres på lossepladsen som gammelt ragelse, dens huse indrettes som "kulturhuse" som ovre østpå, hvor mennesket kan tilbede sig selv? Fordi den ikke vil gå i takt med den såkaldte udvikling, der hverken økonomisk eller folkeligt har bibragt os de velsignede frugter, vi drømte om". Og han slutter: "Kirken står og falder med evangeliet. Og ikke med statistik og prognoser, hverken når de er for opadgående, eller når de peger mod afgrunden".

I digtet "Kirken" fra 1951 - senere optrykt i "Thurø-Rim og noget der ikke rimer" - er kirkens situation mærkværdigt klart opfattet. Det er ikke penge, der er tænkt på, når han skriver:

> Du fattige kirke,/du ranke ruin,/
> jeg kender din armod,/fordi den er min.
>
> Du rådvilde kirke,/jeg mærker din frygt,/
> mens ormene æder/ din fromhed og kløgt.
>
> Du famlende kirke,/du bliver hos mig/
> i mørket og angsten,/jeg tilhører dig.

Det er digtets v.1, 8 og 9, som her er citeret (Thurø-Rim s. 54-55, KR 671).

Salmesang

Allerede i 1948 ser de første salmer dagens lys. Det er mens stud. theol.en endnu sidder under P. G. Lindhardts, Løgstrups og Sløks lærestole på Aarhus Universitet, og 1951 offentliggøres digtet "Guds ord" (Aarhus Amtstidende den 19. juli 1951 s. 3, KR 142). I følge Johansen var K. L. Aastrup så optaget af disse strofer, at han udnævnte digtet til Johansens bedste salme, og de 5 enkle strofer er også bevægende og stærke.

I den første strofe hedder det:

> Guds ord vil altid finde dig
> bag alle dine skanser
> det sprænger underfuldt for dig

dit hjertes hårde panser.

Digtets sidste strofe rummer trøsten over al trøst på jorden:

Guds ord vil altid minde dig,
at dagen hurtigt hælder.
Guds ord vil engang kalde dig
af gravens fangekælder.

Salmen optages uændret i Thurø-Rim (s. 88), men senere ændres vers 3, og der tilføjes et nyt vers 5 (Stem mig med din egen hånd s. 128, KR 1956), men det er med den først kendte tekst, digtet finder optagelse i et tillæg, nemlig i "Med guld i mund" fra 1992 som nr.086, med mel.: Jeg ved et evigt Himmerig DDK 213. Salmen har dog for længst fået sin egen melodi af Peter Elkjær Petersen. ("10 salmer til tekster af Johannes Johansen og Jørgen Michaelsen", nr. 5, KR 1415).

Da Johansen i 1952 slutter studierne ved Aarhus Universitet, kan han som nybagt cand. theol. se tilbage på en produktion af ca. 170 artikler, digte, kronikker, prædikener og salmer, foruden hvad der måtte være af ukendte tekster.

I de følgende år aner man, at feltpræsten ved Slesvigske Fodregiment i Haderslev og senere sognepræsten i Hellerup-Søllinge Pastorat på Fyn har hænderne fulde, selv om en kronik i ny og næ finder vej til spalterne i Jyllands-Posten, Fyens Stiftstidende og Aarhus Amtstidende, men digtene er helt forsvundet og dukker først op igen i 1959.

Men noget er på vej. En orlov fra embedet på Fyn anvendes til studier i USA, og i artiklen "Jul i det fremmede" (Glædelig Jul 1958 s. 5-9, KR 196) fortæller Johansen om den oplevelse, det er at deltage i en amerikansk adventsgudstjeneste. Savnet af adventskransen er stor, men, skriver Johansen: "... havde man ikke en rigtig adventskrans, så havde man til gengæld en såkaldt "candle light service" i universitetskirken, en slags liturgisk gudstjeneste, der formede sig som en lystændingsfest.

Jeg tør næsten sige, at det er noget af det smukkeste, jeg endnu har set og hørt i nogen kirke, fuldendt skønhed for øje og øre... Da alle de mange lys strålede og varmede i kirken, slog orglet over i amerikanernes julesalme par excellence 'O come all ye faithfull', en festlig fanfare af jublende lovsang".

20 år efter, at disse linjer stod at læse i Glædelig Jul, var Johansens gendigtning af den salme, som i sin tid havde givet ham en bevægende oplevelse, en kendsgerning med "Kom, tro, og kom, glæde" ('78-tillægget nr. 817, KR 1155).

I artiklen "To gange Johannes til Sct. Olai", der findes i Kunsten og Kaldet s. 17-38, fortæller sognepræst Jens Lyster om samtaler og breve i den anledning, og om hvorledes salmen som den eneste af udvalget bag '78-tillægget godkendtes med akklamation, ja, et af udvalgets medlemmer fulgte akklamationen op med den klassiske bemærkning: "Jamen, han er jo digter".

Det må være årene fra 1952 til 1959, Johannes Johansen tænker på, når han

skriver: "I mange år skrev jeg for skuffen og døgnet. Indtil jeg en dag fik et brev fra den teologiske lærer, jeg skylder mest, professor Lindhardt. Han skrev som p.s.: "De skulle tage at udgive Deres vers i en bog til glæde for os andre". Den sætning glemmer jeg aldrig, for den gav mig en hårdt tiltrængt tro på, at mine digteriske forsøg måske duede mere, end jeg selv mente" (Risbjerg Kirkeblad, sept.- okt. 1980 s. 3, KR 1309).

"For skuffen og døgnet"! I hvert fald bliver 1959 året, hvor skuffen åbnes på klem, og offentligheden får vished om, at Johansens poetiske åre ikke er tørret ud. Kort tid før han udnævnes til sognepræst på Thurø, offentliggøres salmen "Døbefonten", hvis første strofe lyder (i Dansk Kirketidende den 26. juli 1959 s. 238, KR 206):

> At standse ved en døbefont
> og sine hænder folde,
> og glemme dagens travle dont
> og tanker, der er golde,
> at se sig glad og varm og ren
> på dette kolde kar af sten,
> det er gudsbarnets lykke.

Med en enkelt ændring optages digtet i Thurø Sogns Kirkeblad for nov. 1962 og senere i Thurø-Rim s. 56-57, hvor Johansen som mel. anfører: Et trofast hjerte, Herre min DDK 101. Salmen har dog fået sin egen melodi af Peter Elkjær Petersen. (Privattryk 1990, KR 1914). I tillægget "Med guld i mund" er salmen optaget som nr. 097.

Den interessanteste offentliggørelse er måske fra jan. 1982 (Søndagslæsning s. 7, KR 1399), hvor noten oplyser os om, at salmen er anvendt ved en dåb i Søllinge Kirke og tilegnet Augusta Kristiansen.

I Thurø Sogns Kirkeblad får Johansen sin egen lille platform. Det "kommer på gaden" kort tid efter ankomsten til Thurø og holdes som mange kirkeblade på den tid i gang ved bøn og tak: bøn om penge og tak for hver en krone. I næsten samtlige numre er der til gengæld en prædiken, en artikel eller et digt fra præstens egen hånd, og thurinerne sidder således i første parket, når digtene præsenteres, eller et tema til en artikel i Svendborg Avis eller i Jyllands-Posten lægges frem for første gang.

Men det var digtene, salmerne. 30 ser dagens lys i Thurø Sogns Kirkeblad. Adskillige af disse digte har haft vingefang til at blive genoptrykt. Det gælder f. eks. "Når lynet rammer" fra 1971. Noten fortæller, at det er skrevet den 3. maj 1971, "dengang båden væltede ved Gambet, og hele Thurø blev lammet af ve" (Thurø Sogns Kirkeblad, juli-aug. 1971 s.[1-2], KR 559). Det smukke lejlighedsdigt rækker langt ud over det nu, hvori det er skrevet. Her er de to første strofer:

> Når lynet rammer,/er vi i din hånd.
> Den sol der varmer,/er tændt af din ånd.

Og når det er stormvejr, og bølgen blir kåd,
vort værn er en sovende mand i en båd.

Ja, når vi mister/vor dyreste skat,
når lysene slukkes,/og alting blir nat,
kom til os så klart, som du kom i vor dåb,
og ræk os opstandelsens lysende håb.

Digtet blev optaget i Thurø-Rim s. 64 med mel. af Johannes Midskov og har siden fundet vej til Teensangbog 2. udg. nr. 66 og til Med guld i mund nr. 0125, begge steder med mel. af Winnie Kilsgaard Rasmussen.

Et af de digte fra Johansens hånd, som er optaget i de fleste tillæg og sangbøger, er "De fire lys på adventskransen". Det stod i sin første udformning at læse i Thurø Sogns Kirkeblad (dec. 1963 s [3], KR 272). Året efter dukkede det op i decembernummeret af "Søndagslæsning". Det blev atter fundet frem fra skuffen i 1971 og fik med enkelte rettelser pånyplads i Thurø Sogns Kirkeblad for nov.-dec., men først med den form, digtet får i Thurø-Rim s. 17, hvor det i den første strofe hedder

Det første lys er Ordet, talt af Gud,
det skabte liv, hvor alt var øde,
med fuglesang, med blomster, der sprang ud,
med glæde over markens grøde.

er det blevet kendt og findes nu i mange tillæg og sangbøger. Og ikke mindre end seks komponister har skrevet melodi, nemlig: Bendt Gammeltoft-Hansen, Bjarne Haahr, Axel Madsen, Peter Møller, Peter Elkjær Petersen og Chr. Vestergaard--Petersen.

I Thurø-Rim finder vi også "Sang for konfirmander", men forhistorien og digtets første tryk hører Thurø Sogns Kirkeblad til (jan.-feb. 1974 s. [4], KR 724). I bladet fortæller Johansen, hvorledes han blev klar over, at konfirmander læser kirkeblade, for hans hold fra vinteren 1973-74 havde fulgt med i, hvad han skrev om den opgave, han havde fået: at oversætte eller gendigte nogle svenske børnesalmer eller salmeviser.

Et par var blevet offentliggjort i kirkebladet, og en dag, børnene og Johansen er samlet i kirken, siger en af konfirmanderne så: "Kunne du ikke lave en salme til os, præst? Når du kan skrive vers om Zakæus, så kan du da også lave en ny sang om, hvorfor vi skal konfirmeres..." Forhistorien findes i samme nummer af kirkebladet, og fortsættelsen er velkendt: da børnene næste gang mødtes med deres præst, var de seks vers skrevet, og på konfirmandernes foranledning blev salmen sunget ved deres konfirmation - med biskoppens tilladelse.

Siden er "Sang for konfirmander" med det kendte 1. vers

Vi kommer til din kirke, Gud,
og finder døren åben,
det navn blir aldrig slettet ud,
vi fik hos dig i dåben

blevet taget til hjerte af børn og unge over hele landet og synges nu ikke kun til konfirmationer, men også ved børne- og ungdomsgudstjenester.

Og fra de første tillæg: 46 Salmer og '78-tillægget til de sidste: Gud ske tak og lov og Tillæg til Den Danske Salmebog er det lille digt medtaget. Johansen anfører selv som mel.: Jeg ved et evigt Himmerig DDK 213, men adskillige tillæg og sangbøger har mel.: Op al den ting, som Gud har gjort DDK 349. Der findes egne melodier skrevet af Henrik Fibiger Nørfelt (se foran i dette nr. Red.) og Merete Wendler.

For mange år siden skrev Rasmus Bjørgmose i Næstved Tidende (den 26. jan. 1978 s. 6) sin anmeldelse af Johannes Johansens bog Den grønne søndag under titlen "På vej til salmebogen". Kun tiden kan vise, om det er tilfældet med Johansens salmer, men med disse linjer er der peget på, at længe før Thurø-Rim fik mange anerkendende ord med på vejen, var den første begyndelse gjort, og at det, der var skrevet "for skuffen og døgnet", havde sin rod i "kirkegang og salmesang".

Eksemplificerende uddrag af KR

KR 1. Kær est du fødeland. Debutartikel. Aarhus Amtstidende den 18.januar 1939 s.8

KR 71. Kirken og reklamen. Kronik. Skanderborg Amtsavis den 9.juni 1947 s. 3.

KR 74. Skolesang - tilegnet Skanderborg Private Realskole. Digt. Årsskriftet for Skanderborg private Realskoles elevforening udsendt juni 1947 s. [7-8]

KR 142. Guds ord. Digt. Aarhus Amtstidende den 19. juli 1951 s. 3

KR 196. Jul i det fremmede. Artikel. Glædelig Jul. Udgivet af Kirkeligt Samfund af 1898, 56. årg. 1958 s. 5-9

KR 206. Salme. Døbefonten. Digt. Dansk Kirketidende, 111. årg. nr. 30, den 26. juli 1959 s. 238

KR 272. De fire lys på adventskransen. Digt. Thurø Sogns Kirkeblad, 5. årg. nr. 2 dec. 1963 s. [3]

KR 559. Når lynet rammer. Digt. Thurø Sogns Kirkeblad, 12. årg. nr. 5, juli-aug. 1971 s. [1-2]

KR 671. Kirken. Digt. Thurø-Rim og noget der ikke rimer 1974 s. 54-55

KR 724. Sang for konfirmander. Digt. Thurø Sogns Kirkeblad, 15. årg. nr. 2, jan.-feb. 1974 s. [4]

KR 1155. Kom, tro, og kom, glæde. Digt. 78-tillægget. Edition Egtved 1978, nr. 817

KR 1249. Bondedreng i bispeklæ'r. Kronik-interview. Samtale med Inger Bach. Flensborg Avis den 18. oktober 1980 s. 2

KR 1309. Lidt om mig selv - på opfordring. Artikel. Risbjerg Kirkeblad sept.-okt. 1980 s. 3

KR 1327. Når kirken mangler succes. Artikel. Frederiksborg Amts Avis den 3. februar 1980, 1. del s. 7

KR 1399. Døbefonten. Digt. Søndagslæsning 84. årg. nr. 1 januar 1982 s. 7

KR 1415. Salme om ordet. Mel. af Peter Elkjær Petersen: 10 salmer til tekster af Johannes Johansen og Jørgen Michaelsen, Eget Forlag, nr. 5

KR 1779. Artikel. En biskops åbenhjertige erindringer I. Morgenposten den 31. juli 1988 s. 32

KR 1780. Artikel. En biskops åbenhjertige erindringer II. Morgenposten den 7. august 1988 s. 56-57

KR 1781. Artikel. En biskops åbenhjertige erindringer III. Morgenposten den 14. august 1988 s. 50

KR 1914. Døbefonten. Digt. Mel.: Peter Elkjær Petersen. Privattryk.

KR 1956. Guds ord. Digt. Stem mig med din egen hånd 1991 s. 128

KR 1962. Jul i Hørning. Erindringsskitse om barndommens jul. Glædelig jul 1991. Udgivet af Kirkeligt Samfund, s. 20-23

Til ovenstående bidrag kan jeg føje den glædelige nyhed, at Evald Gaardsted-Jørgensens Johansen-bibliografi efter alle solemærker at dømme vil blive udgivet allerede i denne måned af Poul Kristensen, Grafisk Virksomhed & Forlag A/S, Herning.

Redaktøren

SØREN HERMANSEN

"Skriblerens" skriblerier i menighedens liv

Når biskop Johannes Johansen er i sit sommerhus på Langeland - i Bøstrup Sogn - , handler han hos den lokale købmand. En dag fortæller han købmanden, at der har været indbrud i sommerhuset og "tænk dig, kun min salmebog er stjålet!". "Jae", svarer købmanden, "det er li'godt mærkeligt, så kan det jo ikke være folk herfra!"

Bemærkningen er dobbelttydig. Jeg vælger den positive, at folk i sognet jo har deres salmebog. Hvad skal de så stjæle en for?

Den negative - at folk ikke skulle interessere sig for salmer - tror jeg ikke helt på. Ved kirkelige handlinger er det som regel meget vigtigt for folk, hvilke salmer vi skal synge. I samtalen inden den kirkelige handling kommer der ofte helt overraskende elementer frem, f.eks. da en mand, der aldrig havde været i kirke i min tid, ved sin kones begravelse straks sagde, at "*Vor Gud han er så fast en borg* skal vi begynde med. Det har altid været min salme. Den går jeg ofte og synger derhjemme". Dansk kristendom og salmer hører ubrydeligt sammen. Derfor er det vigtigt at lytte til menighedens erfaringer og forkærligheder, når vi skal have en ny salmebog. Den danske Salmebog skal ikke bare bestå af salmer, som eliten finder frem til. I disse år afprøves mange nye salmer i menigheden. Nogle falder i god jord, og andre - som i lignelsen - falder på klippegrund. Sådan er det. Det er ikke let at være salmedigter.

"It is hard to be a nissemand", sang "De Nattergale" i The Julekalender. Man kunne føje til, at det sandelig også er hard to be a salmedigter. Med den tradition vi har, kommer de nye salmer så overhovedet ind og får en chance? I mine år som præst i Bøstrup og nu i Sorgenfri - et landsogn og et forstadssogn - har jeg levet med Johannes Johansens (JJ) salmer og har levet godt, fordi menigheden tog dem til sig. I anledning af JJ's 70-års dag må det være på sin plads at dykke lidt ned i erfaringerne med ham som "skribler", som han kalder sig selv i bogen "Som maj i bøgeskove".

Da disse linier skrives lige efter jul, vil jeg starte med salmen om de fire lys i adventskransen *Det første lys*. Den er en gave til menighedens gudstjeneste.

Fire vers - et for hvert lys, der så tolkes som henholdsvis skabelsens lys, julelyset, påskemorgens lys og endelig pinsedagens lys. Hver gang vi så derhjemme tænder kransen, gennemløber vi hele Guds historie indtil nu. Guds historie og min bliver knyttet sammen.

Hvor ofte har man ikke set glæden i syngendes ansigter, over at folkeliv og kirkeliv er forbundet.

Kommer vi til julesalmerne, er det især salmen *Det var ikke en nat som de andre*, der sætter sine spor. Salmen tager den anderledeshed alvorligt, som menigheden godt ved. Selvfølgelig er juleaften med sin sild-i-tønden-gudstjeneste og den massive forventning begrundet i Guds anderledeshed. Disse to salmer må komme med i den nye salmebog, og måske skulle man overveje, om man ikke skulle tage konsekvensen

af de senere års Christmas carol-interesse. De engelske melodier er så velindsunget i menigheden ikke mindst takket være medierne. JJ har gendigtet en del af dem på dansk, og nu har de fået en helt anden tyngde - teologisk set - , end de har i originaludgaven. Kort før jul havde vi i Sorgenfri en vi-synger-julen-ind-aften med en overvægt af JJ's carols (hvor mange forstår forresten den engelske tekst? Et ufravigeligt krav til en salme i en dansk gudstjeneste er, at den er på dansk - uanset hvor meget EU vi er kommet i). Kun to udvandrede, da de så programmet. Resten sang gladeligt de gode melodier, nu med ordentlig tekst. På vej ud af kirken bagefter siger en: "Nu har jeg fået noget at tænke på. Før var det bare ding-dong, jeg sang med på". Her var julen allerede sunget ind, selv om det var med nyt repertoire. Salmer/carols som *Du ligger i krybben, Kom, tro, og kom, glæde, Til en lille stald på marken* og *Lyt til englene, der synger* bør indgå i den næste salmebog. At de end ikke kom med i "Tillæg til Den danske Salmebog" siger noget om det tillægs mangler. Nu skal vi jo ikke fortabe os i julesalmer. Mange andre presser sig på. Kun et par kan jeg nå at berette om her. Jeg var en del år på konfirmand-weekend på Houborg på nordspidsen af Langeland sammen med sognepræst Gunnar Holmstrøm og hans konfirmander fra Sdr. Broby. Altid tog vi konfirmanderne ud på en lang nattetur langs stranden. En sådan ville måske lægge en dæmper på skæg og ballade på værelserne om natten! Stjernehimmelens overvældende rum over os - havets mægtighed ved siden. Hvad betyder vi? Inde i pejsestuen sluttede vi dagen af med at synge JJ's *Du, som har tændt millioner af stjerner,* der fortsætter sådan:

"tænd i vort mørke en tindrende tro:
Du er vort lys, og du vogter og værner
os, så vi sover i tryghed og ro."

Man kunne se på de unges ansigter, at salmen tolkede situationen. Vi var ikke helt så små og ubetydelige, for Gud skaber i os. Salmen slutter således:

"Du, som har tændt millioner af stjerner,
mørket i verden vil du byde trods.
Du er vor Far, den, der vogter og værner,
lys i det mørke, der kommer fra os."

"Salmen er skrevet af en mand, der hedder Johannes Johansen. Han er til daglig biskop i Helsingør", plejede en af os præster at oplyse, uden det dog udløste den store reaktion hos konfirmanderne. Lige bortset fra det år Henrik var med, for han føjede til: "Ja, jeg slår hans græsplæne om sommeren" - så blev oplysningen nærværende og forbavselsen stor over at en salmedigter kunne være i live! Der blev helt stille. Dog 10 minutter senere på værelserne brød larmen ud igen, men forundringen i flere lag havde været der. Salmen havde tolket situationen.

Det gjorde den også i en helt anden sammenhæng. Denne gang var det i

Sorgenfri i en bryllupssamtale. Vi var nået til salmevalget. "Vi skal have *Du, som har tændt millioner af stjerner*", sagde brudgommen: "Vi fik virkelig tændt en tindrende tro efter mørket, da vi mødtes". - og vi sang den til bryluppet, og den ramte os og tolkede os. Det er det, den gode salme kan.

Det skete øjensynlig også, da jeg ved en radiotransmitteret gudstjeneste fra Sorgenfri Kirke havde valgt at starte med JJ's gendigtning af Frans af Assisis solhymne *Almægtige og kære Gud*. Tolv vers - et ordentligt brag at starte på - og det gav genlyd. Dagen efter blev vi kimet ned: "Den salme, hvad var det?" Et morgenvejr! Den slutter sådan:

"Så pris med hjerte, mund og hånd,
Gud Fader, Søn og Helligånd..."

Det er vel også egentlig Johannes Johansens både begyndelses- og slutakkord. Dermed rammer han os - og gør os lidt rigere. Og har forsikringsselskabet endnu ikke dækket den stjålne salmebog, så tror jeg, der er nogle af os, der gerne rundhåndet vil begave ham med en ny - helst en ny udgave, hvor en del af salmerne får navnet JJ nedenunder.

THEODOR JØRGENSEN

Lidt af hvert

Det er lidt af hvert, som min hilsen til biskop Johannes Johansen, i min daglige tale "broder Johannes" , kommer til at bestå af, deriblandt også noget af hans eget. Det geografiske naboskab i Hellerup - vi bor 100 meter fra hinanden - har jo igennem årene givet anledning til festlige sam- og modspil ikke mindst i teologien. Det er to sådanne samspil, som denne hilsen kommer at bestå af.

Det første samspil omfatter også organisten ved Helligåndskirken i København, Hans Ole Thers, som gerne ville spille med netop i denne anledning. Men det begyndte med, at jeg sidste sommer i forbindelse med en kirkelig handling, der omfattede nadver, blev kendt med Johannes Johansens salme i tillægget til Den Danske Salmebog, nr. 862: *Al jordens fylde har du skabt.* Tillægget angiver som melodi Zincks til *Nu kom der bud fra englekor.* Det er en pragtfuld melodi, men den duer bare ikke til Johannes Johansens salme. Tonen i den er en anden.

Al jordens fylde har du skabt er en god nadversalme, og den er karakteristisk for Johannes Johansens salmetone. For bare at nævne nogle kendetegn: Glæden ved skabelsen og skabelsens evangelium; en bodsfromhed, der har tone tilfælles med Kingo; af samme grund så også en understregning af korsets betydning, at Gud gør fælles sag med os fortabte i sin Søn; og endelig en sammenknytning af skabelse og frelse, set i påskens perspektiv, som gør, at de skabte ting også bliver pant på frelsen, som det netop sker i dåbens vand og nadverens brød og vin. Det er oldkirkelige og reformatoriske motiver, der her spiller sammen, og samtidig mærkes også ånden fra Grundtvig. Ikke så mærkeligt, da hans inspirationskilder var de samme.

Men netop fordi *Al jordens fylde har du skabt* spænder over disse forskellige stemningslejre, måtte der efter min fornemmelse en moll-melodi til. Og broder Johannes' tekst kaldte så på nedenstående melodi inden i mig. At den melodi så står i gæld til både den sønderjydske koraltradition og den dansk-romantiske, svarer til min egen biografi og for mig at se også til salmens tekst.

Melodien blev fremlagt til kritisk bedømmelse for Hans Ole Thers, som lod den slippe gennem nåleøjet og gjorde mig den tjeneste og glæde at harmonisere den. Den findes aftrykt foran i dette hefte.

Det andet samspil fandt sted den 15. januar i Islev Kirke, som fejrede 25-års jubilæum. I den anledning var Johannes Johansen blevet bedt om at skrive en salme til Robert Jacobsens fremragende krucifiks, der hænger lige over alterbordet i Islev Kirke. Og jeg blev bedt om at holde prædikenen. Først blev hans salme til, siden min prædiken, og den blev så - ifølge hans egen påstand - tilskyndelse til endnu en salme. Og når jeg ser den salme, må jeg sige, at Johannes Johansen er en meget opmærksom prædikenlytter, for han har ikke set manuskriptet. Det ser han først nu. Så derfor aftrykkes salme, prædiken, salme.

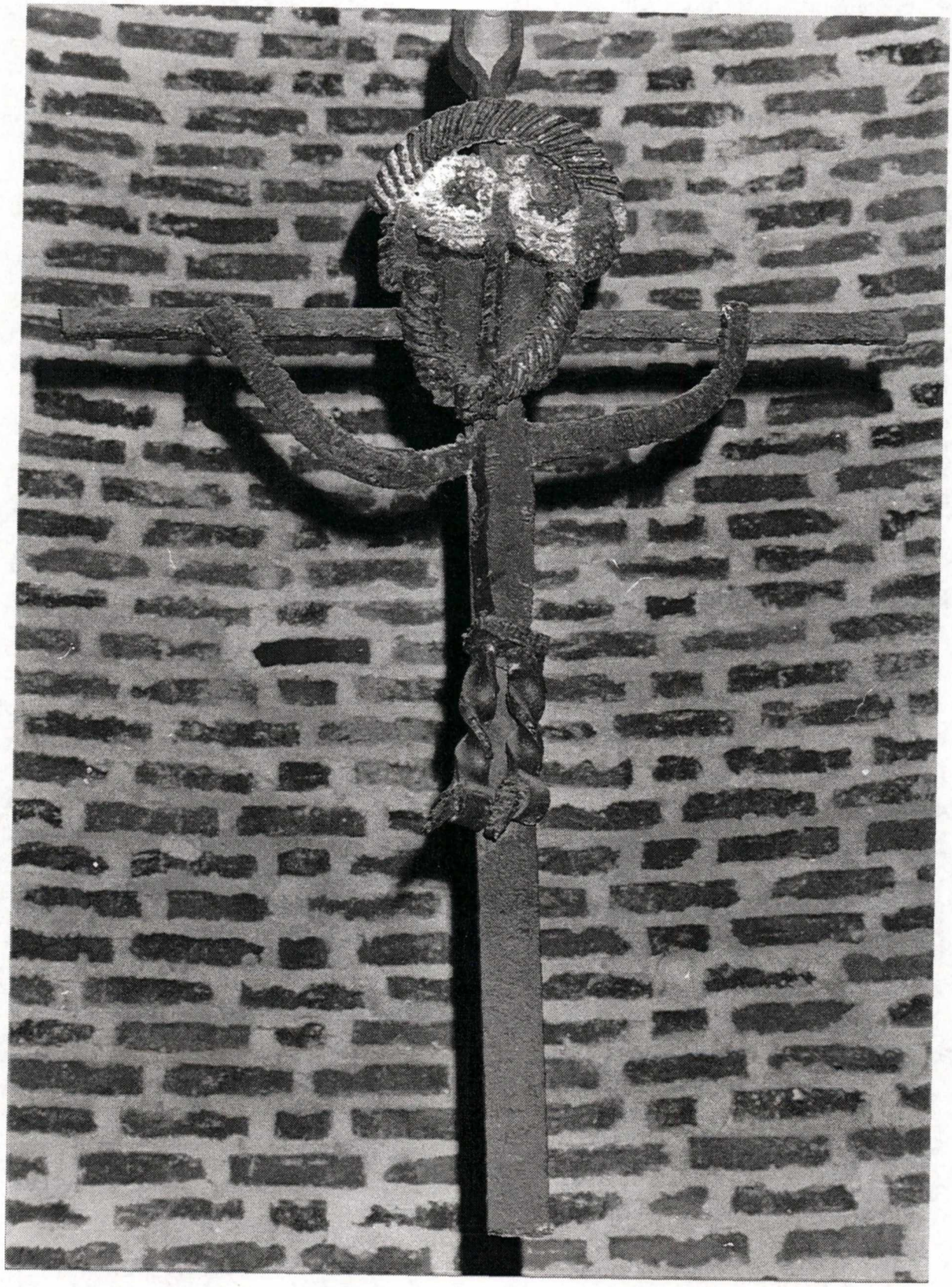

Arkitekt Johannes Exner bemærker om Robert Jacobsens krucifiks, at med sin "romanske holdning" passer det godt til kirkens robuste materialer. Mange har gennem årene givet deres mening til kende om krucifikset. Før det anskaffedes til Islev Kirke var det blevet vraget af menighedsrådet for Virring Sogn, for "det lignede ikke" og "armene var ikke lige lange". Red.

I en festhilsen til Johannes Johansen er der god grund til at dokumentere et sådant samspil. For kendetegnende for broder Johannes er det, at han aldrig er for kostbar til at lege med. Tværtimod. Og jeg er med sikkerhed ikke den eneste, der har oplevet glæden og inspirationen ved at spille sammen med og mod Johannes Johansen.

Tilegnet Robert Jacobsensalter-krucifiks i anledning af Islev Kirkes 25-års dag den 15. januar 1995.

Mel.: Mit hjerte altid vanker

1. Opløft nu jeres øjne,
se Kristi herlighed,
den lyser mellem løgne
med sandhed og med fred.
Engang vi kunne vrage
Guds Hovedhjørnesten,
nu henter vi tilbage
som rustent jern hans ben.

2. Vor ondskab har han døjet,
tortur og hån og spot,
men Gud har ham ophøjet,
vi slængte ud som skrot.
I helved blev han sænket,
dæmoners fødestavn.
Derfor har Herren skænket
ham alle navnes navn.

3. Han kom kun for at frelse
den, som har tabt sig selv,
de syge gav han helse,
han gjorde alting vel.
Fra korset nu han drager
fortabte hen til sig,
og stjernerne på stager
er lys på deres vej.

4. Fortabte frem han finder,
i verden intet værd.
Som perlerne de skinner
klart i hans øjnes skær.
Hans ansigt lyser på os,
men bag en tornekrans,
som solen godt kan nå os
bag skyen med sin glans.

5. Her skænker han os livet,
ja, liv i overflod.
For os har han hengivet
sig selv i kød og blod.
Med korsets tegn i dåben
for ansigt og for bryst
vi skuer himlen åben
og hører Herrens røst.

6. Den Herre, som kan brygge
af vand en ædel vin,
sin verden kan opbygge
på menneskers ruin.
Vi smed ham ud af byen
imellem skarn og skrot.
Snart kommer han i skyen,
og så bli'r alting godt.

Johannes Johansen

Prædiken over Joh. 2,1-11 til 2. søndag efter Helligtrekonger.

"Ecce homo!", "Se mennesket!" - sådan sagde Pilatus til mængden, da han førte Jesus ud til dem, efter at han var blevet tortureret af soldaterne. Han gjorde det for at vække medlidenhed for Jesus i mængden, men de råbte "Korsfæst ham, korsfæst ham!"

"Ecce homo!", "Se mennesket!" blev titlen på en lang række billeder af den korsfæstede Jesus op igennem tiderne, og rækken af disse billeder afsluttes næppe før dommedag. Korset anbragt på slagmarker, i sammenbombede byers ruiner, i fængselsgårde og koncentrationslejre, i slumkvarterer, på bilkirkegårdes skrotdynger.

"Ecce homo!", "Se mennesket!" lyder det til jer i Islev Sogn fra Robert Jacobsens krucifiks, når I samles her til gudstjeneste. Et krucifiks af skrot, af kasseret materiale - en barsk påmindelse om, hvad mennesker har regnet mennesker for, lige siden Kain slog Abel ihjel. "Han ligner jo ikke et menneske!" - nej, men hvor meget kan et menneske bevare menneskelignende træk, når det har været igennem torturmaskinen eller er grusomt læderet af bomber og granater? Eller når det er udtæret af sult og fattigdom? Og alligevel genkender vi mennesket i Robert Jacobsens krucifiks. Det er det rystende ved det. Offeret vidner om bøddelen, det lidende menneske om det menneske, der påfører lidelser. Se mennesket! Både det, der lider, og det, der piner; både det, der dør, og det, der slår ihjel. Og *vi* bliver spurgt, hvor vi befinder os, blandt de lidende eller blandt bødlerne. For bøddel kan man være på mange raffinerede måder med tilsyneladende aldeles rene hænder. Et enkelt ord kan jo være nok til at give et andet menneske et sår for livet.

Således kalder dette krucifiks på vores syndsbekendelse, på vort råb: Kyrie eleison! - Herre, forbarm dig! Kriste, forbarm dig! Herre, forbarm dig!

Men samtidig er Robert Jacobsens krucifiks den stærkest tænkelige forkyndelse af det skriftord, som står skrevet på Islev Kirkes grundstensdokument, Lukasevangeliet 19,10, hvor Jesus siger om sig selv: "Menneskesønnen er kommet for at opsøge og frelse det fortabte". Det var Guds egen Søn og samtidig Guds *sande* menneske, der hin langfredag hang på korset på Golgata bakke. Guds sande menneske, fordi han var lydig over for Gud ind i døden på dette kors. Han nøjedes ikke med at opsøge taberne og sige opmuntrende ord til dem. Det var ham for billigt. Nej, han blev selv en taber blandt taberne, en udstødt blandt de udstødte, en dødsdømt forbryder blandt forbryderne. Det er en solidaritet med de fortabte ud over alle grænser, men det er mere end det. Jesus kendte jo ikke til synd. Han *var* Guds sande menneske. Alligevel dør han forbryderens, ja, gudsbespotterens død. Korsdød var dom for gudsbespottelse. Jesus gik under den dom, som er dommen over os, der har gjort og gør oprør imod Guds gode vilje. Han lod sig dømme i vores sted, som han sagde til sine disciple, da han gav dem og os igennem dem nadveren som pant og forklaring på, hvad han gjorde: "Mit legeme, givet for jer! Mit blod, udgydt for jer!" Jesu korsdød er Guds anskuelsesundervisning af os i, at Gud mener det dødsensalvorligt, når han tilgiver os vore synder. På vort råb "Herre, forbarm dig" svarer Gud her og nu og på

den yderste dag: "Dine synder er dig forladt." Sådan er Jesu kors dom og frelse i ét af os fortabte.

Dette siges klart og tydeligt af Robert Jacobsens krucifiks, ikke mindst i dette kirkerum, der kalder på mange tankeassociationer. Det er et mørkt rum, der venter på lys. Det pibler ind langs loftet, det siver ind bag prædikestolen og bryder ind bag alteret. Et rum i overgang mellem mørke og lys, et forventningens og håbets rum, men også et anfægtelsens rum, for er det lyset eller mørket, der i den sidste ende får overhånd? Og derfor må tvivlen også være her i dette rum. Et rum, der kalder det råb frem på vore læber, som afslutter Ny Testamente: "Kom, Herre Jesus, kom snart!" Et troens rum.

Luther har et sted sagt: Troen er det mørke, hvori Kristus troner. Sådan troner han i dette kirkerum på korset over alteret som den, der for vor frelses skyld selv gik til bunds i gudsforladthedens anfægtelse, men - og det minder lyset bag og omkring alteret os om - blev oprejst af Gud påskemorgen som et vidnesbyrd om, at der i hele verden, den ydre og den indre, ikke mere findes et sted, hvor Gud ikke er. Han er i dødsriget, han er også i helvede, det ydre og det indre, det lille og det store. Og så er det for helvede slut med at være helvede, i hvert fald i det lange løb. Så er det også slut med fortabelsen, selv om det for den, der føler sig fortabt, kan tage tid at sande. Men så længe er Kristus vort lys i mørke.

Fra alteret hørte vi i læsningen fra Det gamle Testamente, at Moses ikke fik lov til at se Guds ansigt eller Guds herlighed. "For intet menneske kan se mig og beholde livet", sagde Gud. Men det blev alligevel anderledes, da tidens fylde kom og Jesus blev født. Da viste Gud sin herlighed eller sit ansigt i ham. Det begyndte i Kana ved det bryllup, vi hørte om i denne søndags evangelium. Det endte på korset. Evangelisten Johannes fastholder energisk, at Jesu korsdød er det sidste, det endegyldige tegn, hvor Gud åbenbarer sin herlighed. Johannes vil ikke glide af på korsets forargelse ved hjælp af opstandelsen. Jesu kors er for ham Jesu ophøjelse. Derfor er ifølge Johannes Jesu sidste ord på korset ordet: "Det er fuldbragt."

Og hvad betyder så det? Det betyder, at Jesu død på korset er Guds svar på det spørgsmål, som mennesker gang på gang har stillet og vil stille, ofte ud fra en fortvivlende følelse af gudsforladthed: "Hvor er Gud? Hvor finder vi ham?" Og svaret er: Dér, hvor du mindst af alt ville vente det: Midt i din angst, din ensomhed, din samvittigheds uro, din skyldsbevidsthed. Immanuel, Gud med os, - er et af de navne, som man gav Jesus. "Gud med os", hvem ville have turdet forestille sig, at Gud mente dette så radikalt! At Gud ville være så dennesidig, at han ikke kun er at finde i de lyse og lykkelige områder af vort liv, men også i de mørke, de tunge, de pinefulde, dér hvor vi mindst af alt venter ham, at han vil åbenbare sin herlighed dér! Men sådan er det, og det minder Jesu kors os til stadighed om. Derfor skal vi tegnes med det kors for ansigt og for bryst, mærkes med korstegnet, så vi ikke glemmer det, for at vi må tro på, at vi i liv og død er omsluttet af Gud selv, af hans herlighed.

Og som Gud er at finde midt i din og min nød, lader han sig også finde i vor næstes nød. Her vil Gud elskes af os. Her vil Guds Søn lade os dele sine lidelser. Det

har vi Jesu eget ord for: "Hvad I har gjort imod disse mine mindste brødre, har I gjort imod mig" (Matt. 25,40).

Hvad der skete ved brylluppet i Kana, skal således forstås i korsets perspektiv, og igennem korset så også i lyset fra påskemorgen. Det siges tydeligt af evangelisten Johannes. Brylluppet i Kana fandt sted på den tredie dag, lige som Jesus opstod på den tredie dag efter sin død. Og da vinen slap op og Jesu mor emsig fik fat i sin søn for at få ham til at gøre noget, var hans afvisende svar: "Hvad vil du mig, kvinde? Min time er endnu ikke kommet." Den time, Jesus her taler om, er timen for hans ophøjelse, for hans korsfæstelse. Det er helt klart i Johannesevangeliet. Og så tog han alligevel forskud på den time, for der var jo ikke mere vin. Hvad så med festen? Der svinger en smerte med i fortællingens vendinger: Vinen slap op; de har ikke mere vin. Den smerte går langt ud over fortællingen. Den går ind i vort livs smerte, hvor livets vin gang på gang synes at slippe op.

Den korsfæstede hænger over nadverbordet og peger ned på det, som om han vil sige: "Den vin og det brød, jeg skænker jer dér som pant på, at jeg virkelig er hos jer med Guds herlighed, slipper aldrig op. Den fest slutter ikke. Nej, den går på den yderste dag over i den himmelske fest, hvor min himmelske Far vil samle jer og alverdens nødlidende om sit riges bord til evig fred og glæde. Da vil alle skygger være borte og Guds herlighed omstråle jer i åbenlys glans."

Amen!

Herrens ansigt

Mel.: Felix Mendelssohn-Bartholdy
(Hark! the Herald's Angels sing)

1. Ingen kan Guds åsyn skue,
den, der ser det, må forgå.
Stærkere end solens lue
er det ansigt, ingen så.
Moses tryglede om nåde:
"Løft en flig af livets gåde.
Herre, lad det under ske,
at jeg må dit ansigt se."
Uden for al tid og sted
dér er Herrens herlighed.

2. Lyset dog fra Herrens øjne
faldt på Moses, hvor han gik
om i dalene, på høj'ne
hvert et sted hvert øjeblik.
Var det Herrens egen nåde?
Var mon loven livets gåde?
Lovens bogstav, skrevet ned,
er forstenet herlighed.
Uden for al tid og sted
dér er Herrens herlighed.

3. Tiden er i Herrens hænder,
ingen kan dens løb forstå.
Den begynder, og den ender,
dette punkt kan ingen nå.
Skaberen, vi alt må skylde,
ene skaber "tidens fylde",
skæringspunktet, der betød:
Ordet selv er blevet kød.
Kristus for til helved ned,
dér er al Guds herlighed!

4. Kristus kommer os i møde,
Herrens ansigt har vi set.
Med ham står vi op af døde,
eet med ham, fuldkommen eet.
Just når nærved døden truer,
Herrens ansigt klart vi skuer.
Underet med os er sket:
Herrens ansigt har vi set.
Kristus fór til helved ned,
dér er al Guds herlighed!

5. Bliver Herrens ansigt borte
bag den fjerne himmelfart,
bag ved skyer, som er sorte,
sukker vi: "Kom, Jesus, snart!"
da skal vi Guds ansigt finde
i en ussel mand og kvinde.
Just den ene, der blev væk,
bærer Kristi ansigtstræk.
Kristus fór til helved ned,
dér er al Guds herlighed!

6. Og når tidens løb har ende,
skaberværket blir fuldendt,
da skal vi Guds ansigt kende,
som vi selv er blevet kendt.
Da vil skæl fra øjet falde,
Gud skal blive alt i alle.
Jord og himmel vil forgå,
Herrens herlighed bestå.
Uden for al tid og sted
dér er al Guds herlighed.

Johannes Johansen jan. 1995.

Dediceret Theo, "tilskynderen".

KÆRE JOHANNES DOMPROVST

DET ER LIGESOM SCT OLAI HØJE SPIR
VIL BLIVE MERE VELFUNDERET
MED DIN BREDDE NEDENUNDER

DET ER PÅ SAMME MÅDE
SOM MED DINE HØJLOFTEDE PRÆDIKENER
DE KÆNTRER HELLER IKKE

GID NU DIN MENIGHED
I SINE SMÅ MENIGSHEDSSKO
IKKE VIL TRIPPE ALT FOR SKRÆMT
NÅR DEN SKAL GÅ DER HVOR DU GÅR
MED DINE BREDE PLADER
HYRDE

OM IKKE SCT OLAI HAR HAFT DET FØR
SÅ FÅR DEN NU
DET SOM EN KATEDRAL SKAL HA'
EN TROLD I KRYPTEN UNDER SIG
SIN SISYFOS FRA TORELORE
SIN TOM PÅ BUNDEN
JOHANNES I JOHANNESMØRKET

DET - KÆRE VEN OG DIGTER
JOHANNESPRÆST OG BRODER -
DEN PINE DER SOM LINDSKROG SIGER
ER STERIL OG KOLD
OG UDEN FORMILDENDE OPBYGGELIGHED -
TROVÆRDIGHEDEN GROR JO OP DERNEDE FRA
DET ER VEL DERFOR PRÆSTEDRAGTEN
ER LAVET SÅDAN AT DEN BRINGER
VORT HOVED PÅ ET FAD

DET PASSER GODT PÅ HELSINGØR
AT DET VANVITTIGT GOTISKE OG SVIMLE
ER FORET GODT UD MED SOLIDT
BORGERLIGT TRÆVÆRK I SCT OLAI
FAT ØKSEN DA JOHANNES
DEN LIGGER VED TRÆETS ROD
SKØNT:
DE I STOLESTADERNE
KNÆKKEDE SIV OG BRUDTE SØJLER
TANDERNE
DIN MENIGHED
DIT THURØ I SCT OLAI -

OK JOHANNES
DU REJSER ALDRIG BORT
DU VIL ALTID VÆRE HJEMME

Vincent Lind

Skrevet i Dalum præstegård den 22. august 1975 til Johannes Johansen, da han fra Thurø skulle til Sct. Olai i Helsingør.

HENRIK FIBIGER NØRFELT

En mand af få dyder!

I - vistnok - 1994 kunne man i et dagblad fra hovedstadspressen på sladdersiden nder ovenstående overskrift læse en kort opsats. På billedet, som illustrereopsatsen, sås et karakteristisk billede af ingen ringere end fødselaren, *biskop Johannes Johansen.* Med sit karakteristiske fysiognomi poserede han bag skrivebordet. Og kom i den sammenhæng med en af sine lige så karakteristiske, kokette bemærkninger: *Jeg er en mand af få dyder!* Man kan glimrende forestille sig, at redaktøren bag opsatsen -som så mange af os andre - er blevet fascineret af biskoppen, som med et glimt i øjet og et smil ikke har sagt, men ment: *Her ser De hans ringhed!* Få mennesker kan som Johannes Johansen afvæbne andres og egne tiltag til befamling af selvværdet og deraf følgende opblæsthed. Og det er en indlysende dyd.

Når jeg i det følgende efterkommer en venlig opfordring fra *Hymnologiske Meddelelser* om at yde et bidrag til markeringen af Johannes Johansens 70-års fødselsdag, er det for mig en oplagt lejlighed til at sige tak for bekendtskabet med mennesket og salmedigteren Johannes Johansen.

Om han har få eller mange dyder er jeg aldeles afskåret fra at kunne udtale mig om -dertil har min forbindelse med biskoppen været for beskeden. Vore veje har krydsedes i tjenstlig sammenhæng og ved enkelte lejligheder i privat sammenhæng. I alle tilfælde har mødet været til min oplivelse - hans få eller mange dyder til trods! I de allerseneste år er vi løbet på hinanden i Vor Frue Klosters gange ved Sct. Mariæ Kirke i Helsingør, idet Helsingør Stiftsøvrighed har fået til huse i det gamle kloster. Disse sammenrend er sket for sjældent, men har altid omfattet et hjerteligt håndtryk og en venligt deltagende bemærkning: *Goddav, kære ven. Hvordan går det?* Fremover vil disse sammenrend næppe finde sted, fordi biskoppen skal på pension. Og det kan du ikke være bekendt, Johannes! Det er da under ingen omstændigheder dydigt!

Efter disse indledende bemærkninger vil jeg forsøge at nærme mig det egentlige ærinde: At hylde fødselaren - i nærværende sammenhæng (efter passende omveje) - ved at omtale melodierne til en af de mange tekster, som er flydt fra hans pen. Det er digteres skæbne, at de søsætter deres produkter til omverdenens anerkendelse, nedgørelse, brug eller misbrug. For salmedigtere gælder det i særdeleshed, at deres værker udsættes for, at musikmennesker griber deres tekster og gennem melodier søger at sublimere deres eget ego. Denne fristelse er jeg faldet for mange gange - Johannes Johansens tekster har længe holdt mig fast. Tidligst gennem en melodikonkurrence i forbindelse med tilblivelsen af *'78-tillægget* til Den Danske Salmebog (der som bekendt udkom i 1978).

Om nye salmetekster i almindelighed føler jeg mig ikke i stand til offentlig at sige noget kvalificeret, dertil mangler jeg tilstrækkelige litterære og teologiske forudsætninger. Min umiddelbare indfaldsvinkel til en ny salme er intuitiv læsning - om jeg kan

lide den eller ej hænger altså sammen med, om jeg ved første øjesyn er tiltalt af den eller ej. Og tiltalt af Johannes Johansens tekster har jeg været den ene gang efter den anden. Derfor er det fra min side blevet til adskillige melodier til hans tekster. Om andres og mine melodiers livsmuligheder kan fremtiden bedst tale om med vægt. Enhver ophavsmand vil kunne tale længe og varmt om sit værk - ofte til omverdenens betydelige træthed og hovedrysten. Men sådan må det være. Man må have noget på hjerte. Det er forudsætningen for ethvert værk - stort som lille. Johannes Johansen har nærmest skrevet sine tekster som ind i mit univers - de er skabt i genrens tradition, på det klassiske salmebegrebs grundlag. Det har tiltalt mig og appelleret til mig. Anderledes kan det vel egentlig heller ikke være - avantgarden har ikke umiddelbart nogen chancer i forbindelse med menighedens salmesang.

Præsten og salmedigteren C.J. Brandt har et sted udtalt, at *salmetekster uden melodi er som vingeløse fugle.* Derfor er det en almindelig, kirkelig tradition, at nye salmetekster skrives i et metrum, hvortil der knytter sig en kendt melodi. Dermed sikrer digteren sig, at den nye tekst umiddelbart kan synges. Og dette at en salme kan synges er afgørende for, om teksten har livsmuligheder som salme.

Bøger læser man; det samme gælder poesi. Men salmer skal *synges* for at intentionerne med dem sker fyldelst.

Kingo skrev sine salmer til foreliggende klassiske eller samtidige melodier. Brorson oversatte mange salmer i metre, hvortil der forelå melodier; og han skrev nye tekster, hvortil vi i nogle tilfælde kender melodierne - i andre ikke. Grundtvig gendigtede mange tekster i kendte metre, hvor melodierne var umiddelbart tilgængelige og anvendelige. Andre tekster blev skabt i nye metre og var dermed som vingeløse fugle. Mange komponister har på Grundtvigs tid og senere forsøgt at gøre dem flyvedygtige. Det er min opfattelse, at Kingos og Brorsons salmer sikres deres fulde udsagn, når forfatternes melodiangivelser respekteres. Det skyldes, at forholdet tekst-melodi hos disse mestre havde baggrund i forfatternes egne musikalske forudsætninger og intentioner. Med Grundtvig forholder det sig noget anderledes. Han er næppe i samme grad som Kingo og Brorson blevet drevet til digtervirksomhed på grund af en melodi. Det kan jo ses deraf, at mange af hans salmer blev publiceret uden angivelse af en melodi. Den tekstlige nyformulering blev hans egentlige ærinde. Dertil næsten yndede(?) han at karakterisere sig som umusikalsk. Heraf kunne måske udledes, at den musikalske redaktion af især *Festsalmer* har haft tilfældighedens præg. Min undersøgelse af dette område har imidlertid godtgjort, at sådan forholder det sig ikke. Grundtvigs nydigtede salmer - a-salmerne i salmebogen hører til disse - knyttede han til såvel det klassiske melodimateriale som til tidens efterhånden tilkommende melodier. Gennem Grundtvigs melodihenvisningspraksis kan aflæses, at han - måske som et led i sin bestræbelse for salmesangens oplivelse - har set med stor velvilje på de melodier, som blev skabt i hans egen levetid til hans nye tekster. De nye melodier kom hurtigt i brug ved gudstjenesterne i Vartov Kirke.

Thomas Laubs store produktion af melodier til tekster fra flere århundreder er en undtagelse, som falder uden for de her beskrevne tendenser, idet hans melodier uanset teksternes individuelle stiltræk tilstræbte et énhedspræg for kirkesangen - nemlig *kirkestilen*. Det er mig en stadig anfægtelse, om ikke kirkestilen har mere med *ideologi* end med *kunst* at gøre. Og som sådan salmegenren uvedkommende. Hvordan ville Grundtvig mon have reageret, hvis man havde bedt ham om at skrive en salme i *kirkestil*? Det kan vi ikke vide. Men at han - eller Johannes Johansen - bevidst skulle have skrevet sine salmer i *kirkestilen*, for at de kunne blive rette salmer, tror jeg ikke på. Er det ikke en forkyndelse, en "nyopdagelse" og ikke en ideologi, som digteren forsøger at videregive i strofisk form? Det tror jeg mere på.

Mit eget ideal for kirkesangen hviler derfor på den tradition, som findes hos Kingo, Brorson og Grundtvig. Her kan man iagttage, at teksternes indhold, deres karakter og sproglig-poetiske stiltræk i høj grad kan uddybes og fortolkes på mest overbevisende måde af gode, autentiske melodier. Dette mener jeg at have fået bekræftet utallige gange ved gudstjenester, hvor tekst og melodi er oplevet som en enestående helhed.

Overbevisende synteser mellem tekst og melodi kan vor salmebog og meloditradition levere adskillige eksempler på. Her kan f.eks. nævnes "samklangen" mellem nr. 296 i salmebogen, *Behold os, Herre! ved dit ord* (Luther 1542), og Wittenberg-melodien fra 1543; eller nr. 41, *Sorrig og glæde de vandre tilhobe* (Kingo 1681), og visemelodien fra ca. 1670; eller nr. 367, *Den signede dag med fryd vi ser* (Grundtvig 1826), og C.E.F. Weyses melodi fra samme år; eller Grundtvigs salme nr. 247, *I al sin glans nu stråler solen*, og Henrik Rungs melodi hertil fra 1859. Tekst og melodi er her blevet én og samme sag, og her kan vi opleve gudstjenestens salmesangstradition som en unik, sammensat genre.

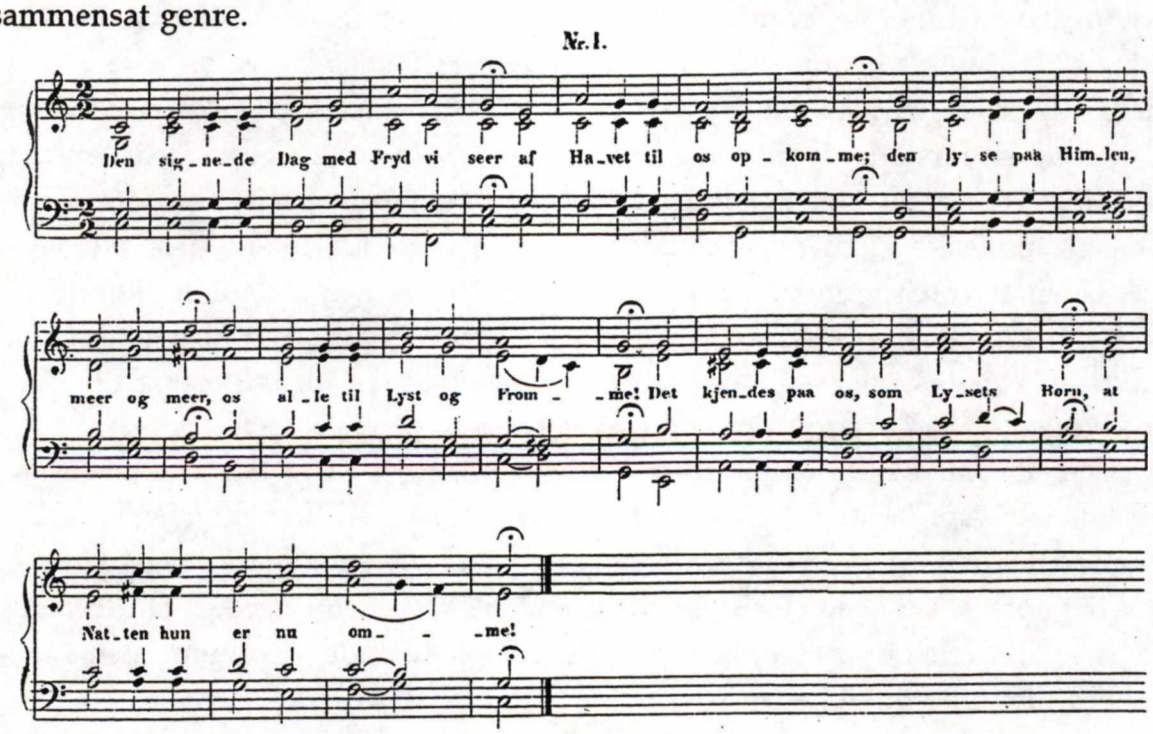

Fra tillæg til Weyses Choralbog. Samlet og udgivet af H. Rung, Tredie Oplag, Kbh. 1874.

Iøvrigt betegner Weyses melodi til *Den signede dag* et nybrud i datidens salmesangstradition. Da rationalismen med udvandet salmepoesi og ekstremt langsomt salmesangstempo havde taget salmesangen fra menigheden, skrev Weyse - efter alt at dømme på Grundtvigs opfordring - en melodi. Den kan betragtes som Weyses forsøg på at bryde det fængsel, menighedssangen var sat i. Han gjorde det i pagt med den af samtiden undertrykte tradition fra reformationen til og med pietismen: at melodien blev som født ud af teksten og til teksten. At Kingo også kunne gøre det omvendte mesterstykke: til én og samme melodi at skrive en lige overbevisende morgen- og aftensalme, er kun en bekræftelse på hans talent. Det centrale: den uløselige sammenhæng mellem tekst og melodi viser sig i en mesterlig skandering gennem melodiens formning og det rytmiske forløb.

Som Grundtvigs gendigtning af den gamle dagvise fra Thomissøns salmebog blev et godt eksempel på en "oplivelse" af en gammel tekst, blev Weyses melodi et tilsvarende forsøg på at forny datidens degenererede meloditradition. Vore ører kan måske næppe høre den store fornyelse i Weyses melodi, men set i et historisk lys bliver billedet klarere. Weyse bryder gennem de rytmiske underdelinger (f.eks. på sig*nede*, ha*vet til*, ly*se på* etc.) med rationalismens helt rytmeløse, stive koral. Dette er et af elementerne. Et andet er naturligvis Weyses udformning af melodikken. Disse to elementer - rytmen og melodikken - er af Weyse mesterligt tilpasset tekstens karakter og indhold.

Melodien starter på *tonika* (tonen c1) for at svinge sig opad i en fanfareagtig treklangsbrydning for på ordet *fryd* at træffe *overoktaven* (tonen c2) fra det melodiske udgangspunkt. Med udgangen af strofens 2. linie finder melodien sin første afrunding, som danner det perfekte udgangspunkt for den følgende linies melodiske stigning til den første højtone, hvor teksten lyder: *den lyse på himlen mer og mer* - og til denne tekst stiger melodikken mer og mer. I slutningen af 4. linie *kadancerer* melodien på sit første hvilepunkt på hovedtoneartens nærmest beslægtede toneart: *dominanten*. Melodiens to sidste linier beskriver en stigende bevægelse som solens opgang på himlen. Melodien slutter på tonika - en oktav højere end dens udgangspunkt. Uden at vi har vidnesbyrd om det, virker det som om melodien er "født" ud af teksten i salmens første strofe. At melodien dermed skulle være begrænset som formidler af kun denne ene strofe og lader de efterfølgende i stikken er ikke tilfældet. Melodien gør sig også særlig smukt gældende ved 4., 5. og 7. strofe.

Det her nævnte eksempel på uløselig sammenhæng mellem tekst og tilhørende originalmelodi kan iagttages som en særlig kvalitet i dansk salmesangstradition. Dermed sættes der ord på en sammenhæng, som den mere anonyme kirkegænger forlængst har oplevet som en - måske mystisk - realitet. Men: *Keine Hexerei, nur Behendigkeit*. Der er ikke tale om trylleri, men om talent for at erkende og udnytte elementernes fælles tilbud og muligheder.

Om Johannes Johansens forhold til melodier til sine egne tekster ved jeg intet. Således heller ikke, om han er glad for eller ligeglad med de mange melodier, som mange organister gennem årene har skrevet til hans tekster. Han ynder - som ovennævnte biskop Grundtvig - at karakterisere sig selv som umusikalsk. Men jeg har luret ham af og konstateret, at han er i besiddelse af en god sangstemme - og at han kan synge rent. Han har fortalt, at han har svært ved at tilegne sig en ny melodi - det være sig en gammel eller ny. Heraf udleder han - ikke helt dækkende - at han er umusikalsk. Johannes Johansen har - ganske som andre salmedigtere - skrevet langt de fleste af sine tekster i metre, hvortil der foreligger en almindelig kendt melodi. Om han helst så, at teksterne blev fastholdt til disse melodier, ved jeg ikke.

Dette at skrive melodier har de fleste organister prøvet. Som kirkemusiker vandrer man i et broget landskab af melodier, som man på godt og ondt påvirkes af. Man forledes nemt til at tro, at dette at strikke en melodi sammen er en let sag. Men skal en melodi være andet og mere end blot en række toner, kræves talent. Det kan man være tilbøjelig til at overse.

I forbindelse med tilblivelsen af *Tillæg til Den Danske Salmebog* (1994) efterlyste redaktionen nye melodier til en række tekster. Herunder til Johannes Johansens tekst (tillæggets nr. 859) *Vi kommer til din kirke, Gud.* Den tekst har jeg, siden jeg stiftede bekendtskab med den i *46 salmer* og *'78-tillægget*, været glad for og gjort flittigt brug af til korsang. I tillæggene bliver den henvist til melodien fra *Op al den ting* eller *Jeg ved et evigt Himmerig.* Tilblivelsen af 1994-tillægget blev for mig den ultimative anledning efter mange års tilløb og forsøg til endelig at få skrevet en melodi. Det endte imidlertid med to melodier, som begge blev indsendt til redaktionen.

Der gives ikke versemål, som det er nemt at skrive melodi til. At hvert versemål har sine specielle krav, kan alle melodisamlinger levere bevis for. I det foreliggende tilfælde er der tale om en kortere, 4-liniet strofe, hvor man i melodien uden at forbryde sig mod tekstens indhold eller forståelsen heraf kan tillade sig at kæde linierne sammen to og to.

Den ene af mine melodier blev valgt til 1994-tillæggets melodisamling som nr. 132. Den er enkel og tonal - helt fri for vendinger, som kan støde den etablerede kirkelighed.

Den anden ikke-publicerede melodi (aftrykt foran i dette nummer) står imidlertid mit hjerte nær. I den har jeg forsøgt mig med et friere vekslende rytmisk forløb - dvs. vekslende taktarter.

For begge melodier gælder, at det melodiske omfang er af en art, hvor selv utrænede stemmer vil kunne gøre sig gældende. Efter Bertel Haarders opsang fra Folketingets talerstol om kirkesangens elendige vilkår under kirkemusikernes auspicier vover man næppe at gå over tonen c2 i en melodi til fællessang.

Uden at jeg på nogen måde vil tillade mig at tillægge den her citerede melodi til Johannes Johansens tekst de kvaliteter, som traditionens mestre kan opvise eksempler på, er det mig en oplagt anledning at publicere melodien i forbindelse med forfatterens runde dag. Dette sker som i andre og tidligere tilfælde i den sikre forvisning om,

ERIK NORMAN SVENDSEN

Den sårbare Skjald

Biskop Johannes Johansen er ifølge kalenderen født den 4. marts 1925. Ifølge hans egen poetiske udtryksmåde er det, "når små erantis prikker". Den folkekære biskop og salmedigter er nemlig mere til poesi end til prosa, selvom udgivelsen af mange prædikener viser, at den genre behersker han også. Men hans egentlige udtryksmiddel er vers og viser om alt fra Gud til gule ærter. Frodig og festlig har han taget del i stiftets liv og begivenheder og som oftest med en salme eller sang i inderlommen. Når andre har begrædt, at hans travle biskoppelige virke må have været en hindring for salmedigterens produktivitet, har biskoppen over Helsingør Stift tværtom påstået, at de mange biskoppelige anledninger til gudstjenester og besøg har været en stadig og uundværlig inspiration for hans digterier. Den netop udkomne Helsingør Stiftsbog synes at bekræfte dette, idet der her er optrykt en række salmer forfattet til ganske bestemte lejligheder i stiftet såsom indvielse af en kirke, et orgel, en kirkegård, en prædikestol eller en provst eller præst.

Johannes Johansen vil gerne roses og roser sig af, at han godt kender denne sin såre menneskelige svaghed. Begge dele er i lige grad rigtige og gør det let og ligetil at hylde ham som den skjald og sanger, han er i sit stift og i den danske kirke. Vi roser i det hele taget hinanden for lidt i Danmark, hvilket ikke mindst er fatalt for en salmedigter, der ustandselig må høre på, hvor ubetydelige hans salmer er i sammenligning med traditionens salmedigtning. Selv synes bisp Johannes ikke, at han er nogen stor digter. Men han sætter stor pris på at høre, at andre sætter pris på hans salmer. Det sidste er hævet over enhver tvivl. Det viser udbredelsen af hans salmer i diverse salmebogstillæg, og det viser mange positive reaktioner fra læg og lærd i menigheden.

Han kan godt ruge over knubbede ord i en anmeldelse eller fra teologers kreds. "Grødgrundtvigianer" blev han ikke uden vid døbt af en, der vist hverken brød sig særlig om grød eller Grundtvig. Bisp Johannes sluger imidlertid begge dele med velbehag og henter næring og kraft i bemeldte sager til sit liv og sin digtning. Han er ikke for ingenting søn af en jysk kogekone og en husmand. Det har også givet ham hans prægtige bonderosefarve og hans ukunstlede fremfærd. Han fører sig ikke frem og bilder sig ikke ind, at han er noget særligt, men netop derfor formår han at komme i så god kontakt med folk.

Umiddelbart opfattes han som et meget glad og fornøjet menneske, der går fra den ene festlige sammenkomst til den anden. Virkeligheden er imidlertid en ganske anden både på det personlige og det biskoppelige plan. Dybest set er han et usikkert og sårbart menneske, der vist i grunden ikke tror meget på sig selv og slet ikke tiltror sig store evner og egenskaber. Så meget mere må han tro på Gud og tale om Ham. Han skriver af håb mod håb og kan slet ikke lade være med at blotte sine inderste tanker og følelser. Det giver hans digte og salmer noget af samme karske tone og

sjælesørgeriske dybde, som man ellers skal til Kingo for at møde. Lykken er lunefuld, og livet er ikke en leg, men Guds nåde er ny hver morgen, og hans nåde er ham nok. Det udgangspunkt vedkender han sig og synger gerne om. Til tro og glæde, trøst og tilgivelse. Derfor er han altid værd at synge sammen med og være sammen med.

Selv vil han så gerne være sammen med andre. Han skriver ganske vist i enrum, men kun for at give det videre til kirkens fællesrum. Åbent og følsomt formulerer han sin angst og sit mismod, sin tvivl og sin tro. "Sådan er jeg nu engang", synes han at sige. Ikke som en undskyldning, men som en konstatering. Det gør ham sårbar både over for kritik og misundelse. Mere sårbar end godt er for en biskop, men godt nok for hans digtning. Mange mennesker finder umiddelbart meget af sig selv i Johannes Johansens digtning, som tager læseren med helt ned i kulkælderen og helt op i Himlen. Han sanser omverdenen stærkt, og giver smukt udtryk herfor bl.a. i naturoplevelser og ved at turde give udtryk for sine følelser.

Vi mødtes første gang, da han netop var blevet domprovst i Helsingør, mens jeg var sognepræst i Skovlunde i samme stift. Vores fælles kærlighed til den danske salmeskat gjorde os hurtigt til venner, hvortil kom min optagethed af hans salmeforsøg, som han gerne kaldte sine egne salmer. Det var i de år, hvor jeg sammen med et salmebogsudvalg nedsat af Kirkeligt Centrum arbejdede på at udgive et salmebogstillæg til Den danske Salmebog. Forbindelsen mellem udvalget og Johannes Johansen blev frugtbar for begge parter, sådan som *78-tillægget til Den danske Salmebog* med ialt 18 salmer af ham er et klart vidnesbyrd om. I *46 Salmer*, der udkom 2 år før *78-tillægget*, var kun 2 af Johansens salmer blevet fundet værdige til optagelse. Den iøjnefaldende mangel blev fuldt ud udnyttet af Kirkeligt Centrums salmebogsudvalg, der i sidste fase af arbejdet også bestilte enkelte salmer direkte fra salmemagerens værksted. Samarbejdet bestod tillige i at foreslå ændringer i foreliggende Johansen-tekster, som arbejdsudvalget fandt kunne gøres endnu bedre. Som oftest med positivt resultat til følge, selvom han altid startede med at fastslå, at det ikke kunne gøres bedre. "Hvad jeg skrev, det skrev jeg", kunne han godt udbryde på sin karakteristisk humoristiske måde. Men det forhindrede ham ikke i efter kort betænkningstid alligevel at forsøge at arbejde med salmeteksten een gang til. Helt naturligt festede han sammen med arbejdsgruppen, da *78-tillægget* udkom og blev præsenteret for offentligheden.

Med *78-tillæggets* udgivelse var Johannes Johansen for alvor kommet ind på kirkens nummertavle, og der har han siden ved egen kraft og flid sørget for at forblive. I det nye *Tillæg til Den Danske Salmebog* er han ganske vist kun repræsenteret med 16 salmer, hvoraf flere så åbenlyst ikke hører til hans bedste tekster. Men den omstændighed siger efter min mening mere om det nye salmebogstillæg end om Johansens salmer! Først og fremmest kan man glæde sig over, at han i en menneskealder er forblevet produktiv og har fået sine salmer udgivet og sunget som ingen anden nulevende salmedigter. For mig er han sammen med K.L. Aastrup, som han på sin vis også står i gæld til, den danske kirkes bedste bud på psalmister i det 20. århundrede. De hører henholdsvis hjemme i første og sidste halvdel af århundredet og har takket være deres forankring i den kirkelige tradition haft mulighed for at

forny salmedigtningen, uden at det er blevet følt som et brud.

Ved Johannes Johansens bispevielse i 1980 var jeg tilstede som repræsentant for de frie, folkekirkelige organisationer. Forbindelsen har været tæt i alle årene, og ofte er jeg blevet ringet op af ham, når en ny salme var blevet undfanget hjemme i bispegården. "Du skal lige høre min nye salme", lød det gennem telefonrøret. Og så satte man sig godt til rette for at lytte og kommentere. For hans salmer rummer, som dansk tradition byder, mange vers. Af og til for mange, men det siger jeg aldrig i telefonen, men først senere, når den færdige tekst foreligger. Sidden 1992 har vi siddet sammen til adskillige bispemøder, som i grunden ikke interesserer Johansen. Han sidder roligt med sin cigar og øl og lader tankerne vandre. Til nye salmer tænker jeg, der dog ikke vover at forstyrre freden. Nu får han i fremtiden mere fred til private sysler. Forhåbentlig også til nye digte og salmer.

JENS LYSTER

Om Sthens Vandrebog

Festtale i Sct. Olai, Helsingør Stifts domkirke, fredag den 25. november 1994 på Johannes Christianus Sthenius' 450-års fødselsdag i overværelse af bl.a. hans højærværdighed biskop Johannes Johansen. Manuskriptet udgives hermed let bearbejdet som en hyldest til den endnu godt og vel levende Johannes på hans 70-års dag i håbet om, at han som hin Johannes og brudgommens sande ven vil fyldes med glæde ved at mindes det nylige samvær om fejringen af den i Kristus levende navnebroder.

For tyve år siden boede der en digter her i Helsingør, der blev landskendt for sine viser, som især den unge generation tog til sit hjerte. En af hans viser, et lille fordringsløst digt, blev næsten en landeplage. Digtet begynder *O, at være en høne!* - det perspektiv må åbenbart have virket tiltrækkende på Frank Jæger - og på hans samtid.

Nøjagtig 400 år tidligere levede der her i denne samme by en anden digter, der også skrev og udgav fordringsløse viser, men af den gudelige slags, for at den opvoksende ungdom gennem rim og rytme og god poesi kunne få indøvelse i kristendommen. Som billede, som emblem på hele sin forfattervirksomhed valgte han en *hane* - en kampberedt, trompetblæsende hane, med kors på ryggen.

O, at være en hane! - det var det perspektiv, der lokkede og tvang poesien frem af Hans Christensen Sthens hoved og hjerte.

Når vi i dag er samlet her i Sct. Olai på Hans Christensen Sthens 450-års fødselsdag, bliver denne fejring sat i relief af, at det er meget få af de store personligheder fra Christian den Fjerdes tid, hvis navne stadig er almindeligt kendt. Den genialeste af dem alle, astronomen Tyge Brahe, der holdt hof på øen Hven kun

femten kilometer sydsydvest for kirken her, har vi alle hørt om. Vi bør kende ham, fordi udlandet kender ham.

Men hvem kender i dag Niels Hemmingsen, Erasmus Lætus, Claus Christoffersen Lyschander, Hieronymus Justesen Ranch, Peder Jensen Hegelund, Anders Sørensen Vedel og Arild Huitfeldt? De er i dag mere eller mindre glemt. Det er kun fagfolk, der forbinder noget med *deres* navne og kan udpege *deres* litterære bedrifter.

Anderledes med Hans Christensen Sthen. Hans salmer er ikke glemt. Det er bemærkelsesværdigt! 400 år gamle er disse tekster, og alligevel hører de til det tilbagevendende repertoire i enhver dansk menighed. I tidens løb er Sthens salmer blevet bearbejdet en del, men den oprindelige tekst er stadig genkendelig. Og ærligt talt tror jeg, at flere af Sthens salmer ville vinde ved, at man fjernede noget af pynten fra forrige århundrede og tilnærmede teksterne til deres oprindelige form - til den enfold og enkelhed, som er deres særkende.

Lad os tage *Du, Herre Krist*. Den hører til de kernesalmer, som mine konfirmander er privilegeret med at skulle lære udenad. Ordene er så enkle - bortset fra den knudrede indledning til strofe 3:

> Går sorgen på,
> din sjæls attrå
> er altid at husvale...

Men det er netop ikke Sthen, der skriver sådan, men bearbejderen fra forrige århundrede, professor Frederik Hammerich. "Din sjæls attrå" virker gammeldags, knudret og fortænkt. Der er en anderledes umiddelbarhed over den samme strofe, som vi finder den i Sthens lille Vandrebog:

> Naar Sorgen mig trenger,
> Effter dig ieg forlenger,
> Du kand mig best hußuale:
> Den du vilt beuare,
> Hand er vden Fare,
> Du mig forsuare,
> Dig monne jeg mig befale.

Selv om vi til daglig kan være godt tjent med de bearbejdelser af Sthens salmer, som vi har i DDS - hvor Sthen jo er repræsenteret med 15 numre - eller 16, hvis man regner morgensangen *Jeg vil din pris udsjunge* med til forfatterskabet (jf. Hymn. Medd. 1993/3 s. 193ff. Red.) - , så er det alligevel nok værd at stifte bekendtskab med de originale tekster i "En liden Vandrebog".

Vi har netop sunget morgensangen *Den mørke nat forgangen er* med fem strofer. I Vandrebogen står den med tolv strofer. Den indledes med en skildring af en dansk sommermorgen. Det er det ældste eksempel på en naturindgang i en dansk salme -

jeg ser her bort fra den gamle kristelige dagvise *Den signede dag,* der ikke nødvendigvis stammer fra Danmark -. Sthen er den, der begynder en fornem dansk tradition med naturlyrik i morgensalmer. Den tradition blev videreført af Kingo i f.eks. *Nu rinder solen op af østerlide, forgylder klippens top og bjergets side.* Ingemann har givet os *I østen stiger solen op,* Jakob Knudsen *Se, nu stiger solen af havets skød,* K. L. Aastrup *Nu gløder øst i morgenskær* og Johannes Johansen *Herren er i solopgangen, han ånder gennem fuglesangen.*

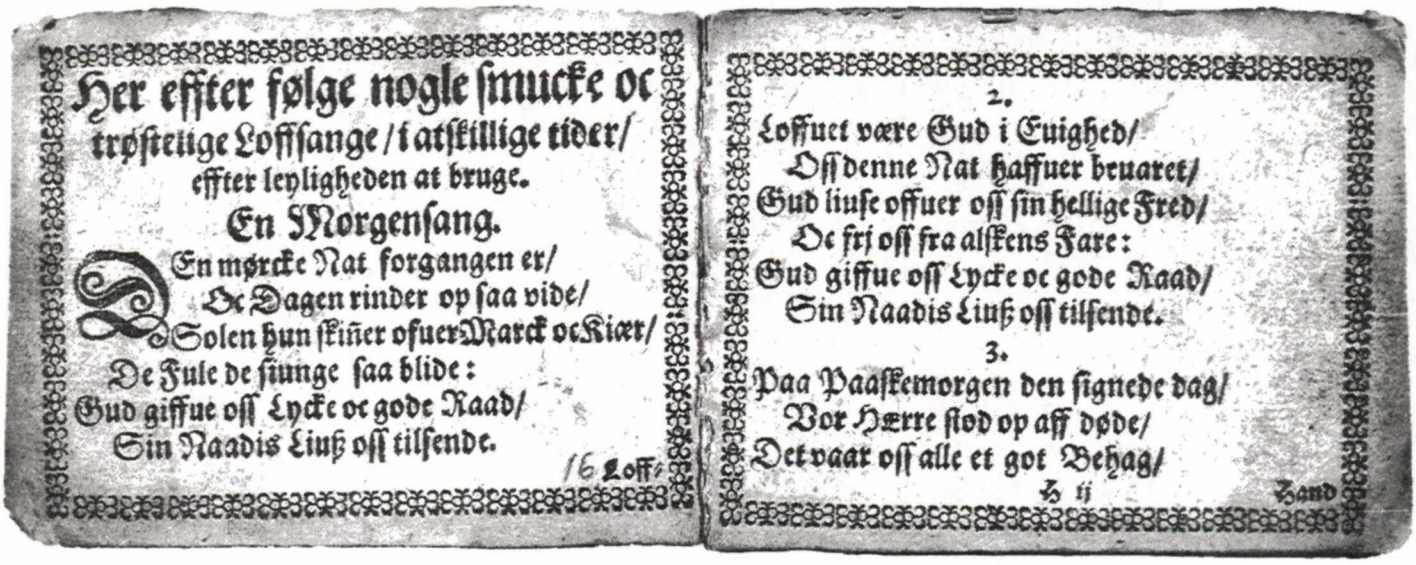

Her effter følge nogle ſmucke oc
tröſtelige Loffſange / i atſkillige tider /
effter leylighéden at bruge.
En Morgenſang.

En mörcke Nat forgangen er /
Oc Dagen rinder op ſaa vide /
Solen hun ſkiñer ofuer Marck oc Kiær /
De Fule de ſiunge ſaa blide :
Gud giffue oſſ Lycke oc gode Raad /
Sin Naadis Liuß oſſ tilſende.

16 Loff-

2.

Loffuet være Gud i Euighed /
Oſſ denne Nat haffuer beuaret /
Gud liuſe offuer oſſ ſin hellige Fred /
Oc frj oſſ fra alſkens Fare :
Gud giffue oſſ Lycke oc gode Raad /
Sin Naadis Liuß oſſ tilſende.

3.

Paa Paaſkemorgen den ſignede dag /
Vor Herre ſtod op aff döde /
Det vaar oſſ alle et got Behag /

H ij Hand

"Den mørke nat forgangen er" begynder en dansk tradition for naturindgang i morgensalmer. Billedet viser denne salmes begyndelsesstrofer i det ældste bevarede eksemplar af Sthens Vandrebog, trykt i København omkr. 1612-1615.

Men Sthen er altså den første. Efter strofen med den danske sommermorgen glider tanken over på "Paaskemorgen den signede dag, Vor Herre stod op aff døde...". Og fra påskemorgen går tanken til skabelsens morgen. I seks strofer, der ikke er med i DDS, fortæller Sthen om de seks skabelsesdage, een strofe til hver skabelsesdag. De to slutstrofer knytter igen forbindelse til indledningen. På den måde har Sthen frembragt en kombineret morgen- og skabelsessalme. Inspirationen har han hentet fra den samtidige salmedigtning, som også kan opvise en tilsvarende skabelsessalme. Men den har Sthen ønsket at udkonkurrere med en salme, der kan noget mere - og kan det bedre.

Jeg vender tilbage til Sthens hane. Den har sin egen måde at gale på. Den gør det på latin. Oven over hanen står Sthens motto: "Sic et non aliter" - således og ikke anderledes. Der er en stolthed og bevidsthed i de ord, som nok kan være en hane

værdig, der gerne vil gale højere end alle Helsingørs øvrige haner. "Således og ikke anderledes skal det gøres!"

I vore dage lægger vi især mærke til den ædle kappestrid inden for sportsverdenen. Men den findes også i litteraturens verden og i salmebogen.

Der findes et begreb, der hedder kontrafaktur, og det kan man slet ikke komme udenom, når man beskæftiger sig med Sthens forfatterskab. Kontrafaktur kan oversættes ved "moddigtning". Det er et udbredt fænomen i salmebogen. Flere af Grundtvigs bedste salmer blev til, når han moddigtede Kingo. Når Kingo har skrevet den åndelige vise *Far, verden, farvel,* irettesætter Grundtvig ham med salmen *At sige verden ret farvel.* Grundtvig har også forsøgt at overgå og korrigere Kingos fantastiske påskesalme *Som den gyldne sol frembryder gennem den kulsorte sky.* "Nej", siger Grundtvig i *sin* opstandelsessalme *Tag det sorte kors fra graven,* "det er ikke kun skyen, der er kulsort langfredag, det er selve solen". Og så skriver Grundtvig "*solen* sortned, da han blegned, som for os udgød sit blod".

Der bliver også skrevet kontrafakturer i vore dage. Jeg har engang til en lysfest her i Sct. Olai oplevet en urpræmiere på en ny julesalme, der blev læst op just her fra Sthens prædikestol.

Johannes Møllehave havde i 1970 skrevet en julesalme, hvor han giver en neddæmpet afmytologiserende skildring af julenat:

> Hyrderne stod på marken,
> som englene havde forladt,
> det var en almindelig mark, de så,
> og det var en almindelig nat.

Alt er almindeligt, hverdagsagtigt, gråt og koldt i Møllehaves julesalme. Det eneste, der skete den julenat var, at "Guds ord havde bare lydt".

Se, sådan en udfordring kunne 1970ernes domprovst ved Sct. Olai ikke forholde sig tavs til. Og så skrev Johannes Johansen en julesalme, der mytologiserer julenatten alt hvad remmer og tøj kan holde:

> Det var *ikke* en nat som de andre,
> thi al skabningen holdt på sit vejr
> og så engle i tusindvis vandre
> rundt på jorden med stjernernes skær.
> Denne nat blev et lyshav i tiden,
> den har lyst gennem slægterne siden,
> dengang Gud selv blev menneskets lys.

Det er moddigtning eller kontrafaktur, og det var et levende begreb i reformationsårhundredet. Snart efter at reformationen var indført, fik lutherske salmedigtere travlt

med at moddigte de skønne gamle Mariaviser, der jo med deres tilbedende henvendelser til den hellige jomfru var ret uspiselige i en luthersk kirke. Men der var en skønhed i disse middelalderdigte, som man gerne ville tage med over i den nye lutherske kirke. Og så ændrede man Mariaviserne ved at udskifte Marias navn med Jesu navn. Historikeren Troels Lund siger maliciøst, at man klistrede skæg på Jomfru Maria. F.eks. blev Mariavisen *Jeg vil mig en jomfru love* ændret til *Jeg vil mig Herren love* (DDS 56).

I denne kontrafakturtradition har Sthen indskrevet sit navn med nogle af sine bedste salmer. Der var næppe flere Mariaviser at omdigte. Men så var der den samtidige digtning, der efter Sthens mening gerne kunne have været bedre. Til Herrens pris og menighedens opbyggelse er det næstbedste aldrig godt nok! Og så kommer det op i ham: "O, at være en *hane*!" Og hanen trompeterer sit morgenduelige kykliky ud over Øresundsbyen: "Således og ikke anderledes skal der synges - til Herrens pris og menighedens opbyggelse".

I de år, Sthen gjorde tjeneste her i Helsingør, fra 1565 indtil foråret 1583, var han præst, kapellan, de fleste år, men i to perioder fra 1565 til 1566 og igen fra 1570 til 1574 var han også rektor for latinskolen - den latinskole, der havde modtaget rige midler fra det gavmilde barnløse ægtepar Herluf Trolle og Birgitte Gjøe. På den smukke marmortavle fra 1568, som hænger her lige over for Sthens prædikestol, berettes om det legat, som ægteparret har oprettet til latinskolen, at formålet var, at "ungdommen bekvemt kan oplæres i sand fromhed og ærlige sæder... de unge skal hver dag om morgenen og aftenen samles her i Guds hus og bl.a. synge fromme salmer".

Den, der skulle lede morgen- og aftensangen, var latinskolens rektor - og han hed som sagt i nogle år Hans Christensen. Han har kunnet lodde stemningen blandt sine elever og fornemme, hvad der lod sig synge og hvilke sange de unge helst tog i deres mund. Sthen har gennem den kombinerede lærer- og præstegerning haft de bedste betingelser for at udpege de nicher, hvor nye sange kunne imødekomme et behov - og finde klangbund i menigheden. Og ud fra disse erfaringer og ud fra egen tilbøjelighed har han skrevet sine sange.

Sthen konstaterede - ikke overraskende - , at de unge lånte øre til elskovsvisen, bolevisen. Det gjorde Sthen formodentlig også selv. Der er ingen grund til at tro andet, end at salmedigteren Sthen har værdsat en poetisk vellykket kærlighedsvise.

En af dem, der var i omløb, lød:

Ett trofast hierthe aff all myn acht
skall dyg tiill rede were,
du haffuer thett forskildt aff all myn macht,
du æst myn hiertens kiere;
thett lerer siig well selff,
ieg vnt dyg well,

stor lengels, du slaar mig snart vdy hiel,
att wy ycke samen monne were.

Her var en stemning, en følelse, en inderlighed, som talte til mennesker. Men som savnedes i de danske reformatorers salmer, hvoraf mange var upoetiske, tørt docerende.

Sthen gør nu det geniale, at han kanaliserer de værdifulde elementer fra kærlighedsvisen ind i den gudelige vise, som han skriver til samme versemål og melodi. Resultatet, som kan sammenholdes med DDS 585, står at læse i En liden Vandrebog:

Et trofast Hierte, O Herre min,
Skal dig til rede være,
Du mig forløste, at jeg er din,
Diß bør dig prijß oc ære,
Det lærer sig sel,
Du vnder oss vel,
Paa Kaarsset for oss sloes du ihiel,
Vore Synder vild du bære.

De flg. strofer bliver til over samme læst. Str.2 i kærlighedsvisen begynder sådan:

Den wyllighed du haffuer migh betedt
haffuer oß tiill samen bundeth,
kommer den klaffer alt mett siitt suig,
hand wyll daa haffue wundeth; ...

Klafferen er bagtaleren, der taler ilde om de unge forelskede. Hvad bliver der af klafferen i Sthens kristeligt forandrede vise? Jo, hør bare:

Den Kierlighed du haffuer til mig,
Haffuer os tilsammen bundet,
Nu kommer den *Dieffuel* met sin Suig,
Hand siger hand vil haffue vundet,...

Ja, naturligvis, klafferen er en djævel. Men Sthen er vist den første, der mytologiserer klafferen.

Lad os tage en anden af Vandrebogens salmer, den fornemme *Guds Naade jeg altid prjse vil* (jf. DDS 462), der blev sunget så smukt ved festgudstjenesten i søndags. Også den har en kærlighedsvise til forlæg, hvoraf jeg citerer de indledende vers og hele 2. strofe:

Sommerßens tiid yeg pryße wyll
for lust och møgen glede...

Jeg wylle myn kyeryst war myg saa nær,
att yeg motte mett hynne tale,
stor lengels och sorig ieg for hynne bær,
hund kan myg best hussuale;
wor thett nu aff Gud forsætt,
att wy tyll samen motte kumme,
ieg worder ey, huem thett ær lefft heller leit,
hoss hynne sa wylle yeg bliffue.

Det bliver i Sthens omskrivning til

Guds Naade ieg altid prjse vil,
Thi hand mit Hierte monne glæde...

Jeg vil oc altid være hannem nær,
Oc altid om hannem tale,
Hans salige Ord ere mig saa kier,
De kunde mig best hußuale,
Naar Gud det forskicker, oc det saa skeer,
At ieg til hannem skal fare,
Mit Sind sig glæder, mit Hierte leer,
Min Siel vil hand beuare.

Sthens salmer har det tilfælles med Guds nåde, at de glæder vore hjerter. Men sådan så man ikke uden videre på dem i samtiden. Sthens kontrafakturer vakte misbilligelse og forargelse i visse kredse - men sikkert ikke hos ungdommen. Af et digt "Bogen taler til læseren", som er anbragt til sidst i Vandrebogen og som ikke kan have været med i 1. udgaven fra 1589, kan vi danne os et indtryk af kritikken ved Vandrebogens fremkomst. Nogle syntes godt om bogen, andre ikke. Kritikerne spottede bogen, fordi en del af dens viser skulle synges på letfærdige melodier, som ikke hører hjemme i en salmebog.

Men bogen forsvarer sig med disse ord:

Hvad hinder kand det Religionen giøre,
At mand det onde til beste kand vende oc føre,
Oc vende Folckis løse Tancker oc Sinde,
Som en løß Pardel til en Dannequinde,
At de det gode kunne siunge oc vide,
Oc sætte det Onde til en side...

Moddigtningen har altså haft til formål, siger digtet, at vende det onde om til noget godt og forvandle den løse pardel, dvs skøgen, til en dannekvinde. Kærlighedsvisen sammenlignes med en skøge, og det lyder unægtelig som en negativ dom. Mere negativ, end Sthen formodentlig selv har stillet sig. Men dette tilføjede digt er næppe heller skrevet af Sthen, men snarere af sønnen Hans Steensen, der efter faderens død har ladet Vandrebogen udgive i en udvidet form.

Her må jeg sige lidt om Vandrebogen som helhed. En liden Vandrebog er for Sthen, hvad Aandeligt Siunge-koor er for Kingo og Troens rare Klenodie er for Brorson. Vandrebogen er bare mere beskeden og fordringsløs.

Så lille og uanselig er den! - den vil være til gennemsyn om lidt i Oxernes Kapel. Da jeg forleden dag viste mine konfirmander dette eksemplar af Vandrebogen (et fragment af udg. Kbh. 1696), som jeg er den lykkelige ejer af, var der et fiffigt ungt menneske, Hans Christian, der udbrød: "Jamen, det er da ikke en bog. Det er da en toast!" Og det ligner den virkelig - en af dem, der har ligget lidt for længe i toast-jernet. Mit eksemplar mangler både begyndelse og slutning, spændet er for længst borte, men stadig holder det originale læderbind på træ sammen på klenodiet.

Vandrebogens titel, der kendes fra fem komplette eksemplarer, er oplysende for bogens indhold. Titelbladet lyder:

En liden VANDREBOG: Indeholdendis atskillige smucke Bøner oc trøstelige Sange, met nogle nyttige Lifs Regle, i artige Rijm befattede, som en Christen kand daglig bruge, Gud til Loff, Ære oc Prjß, sig self til trøst oc Salighed, oc at øfue sig i all Gudfryctighed og Fromhed der met, i huor hand er, til Land eller Vand. Componerede oc skreffne, Aff Hans Christenssøn Sthenio Roschild.

Navnet Vandrebog siger, at bogen er tænkt som andagtsbog for rejsende. Noget tyder på, at den især blev brugt af søfolk. Den blev en bestseller af de helt store og optryktes igen og igen i både ind- og udland. Den københavnske bogtrykker Salomon Sartor lod den udkomme i tre oplag i perioden 1612 til 1624, dvs. et nyt oplag hvert fjerde år. Han har formodentlig skaffet sig et privilegium på Vandrebogen. Den har været en af hans "brødartikler", dvs en af de bøger, der skaffede ham brød på bordet - intet under derfor, at brødartiklen med tiden kom til at ligne en toast. Den sidste, mig bekendte udgave af Vandrebogen kom i 1696, altså 107 år efter 1. udgaven.

Selv om Vandrebogen er blevet så flittigt optrykt, er den i dag uhyre sjælden. Den er ganske enkelt slidt op af den danske og norske almue. Det siger lidt om bogens popularitet, at otte af de i dag kendte tretten eksemplarer mangler både begyndelse og slutning - ligesom dette eksemplar.

Vandrebogens indhold er rimede bønner, gudelige viser og hen mod slutningen en række leveregler, også på rim. Endelig er der et fødselsdagsdigt, som Sthen har skrevet til sig selv den 25. november 1588, den dag han fyldte 44 år. Det er et selvbiografisk digt, der bl.a. indlemmer den gribende smukke tekst til et nu forsvundet epitafium, som har hængt herinde i Sct. Olai - et epitafium over de otte

børn, som Sthen mistede under de store pestepidemier omkring 1580.

En liden Christelig betractelse/paa min Fødsels dag/som er den 25. Novemb. paa huilcken S. Catharinæ dag falder/Anno 44.

H. C.

O Min Herre oc Gud/ min eeniste trøst/
Du veest min hierte/du veedst min brøst/
Dette næruærendis dag paaminder mig
Din Naade at betæncke saa mildelig/
Nuer ieg lige fire oc fyrretiffue Aar/ (vaar
Siden ieg arme Jordklimp til Verden fødder
Ved Midnatz tid der Klocken vaar et/
Hialpst

Hialpst du mig Herre til Liuset dit/
Siden lodst du mig komme til den hellige Daab/
Er indplantet i den Christne Meenigheds hob/
Du toede mig reen/oc giorde mig sund/
Oc lagde met mig et sterckt Forbund/
At du vilt være min Gud oc Herre/
Oc ieg dig skal tiene/dyrcke oc ære/
Fra den dag haffuer du mig velsignet vel/
Met din Benedidelse til Liff oc Siel/
I min Ungdom falt Fader oc Moder mig fra/
Men du Herre monne trolige met mig staa:
O Her

Indledningen til fødselsdagsdigtet med det selvbiografiske indhold. Fra En liden Vandrebog, København ca. 1612-1615.

Det er betegnende for viserne i Vandrebogen, at ikke en eneste af dem gør fordring på at være en salme. Salmer - det er noget, der står at læse i Hans Thomissøns store og kostbare kirkesalmebog. De sange og viser, som Sthen udgav i sin Vandrebog, er ikke til gudstjenestebrug, men beregnet til personlig opbyggelse undervejs på rejsen eller ved privatandagten derhjemme.

Sangene har overskrifter som f.eks. "Et skriftemål for Gud", "En vise at sjunge, når man vil give sig på rejsen", "En søfaren vise", "En morgensang", "En aften- eller natsang", "Et anfægtet menneskes bøn til Gud". Bag den sidste overskrift gemmer sig salmen *Gud, efter dig jeg længes*, DDS 449.

Det er eftertiden, der har taget disse sange til sig og gjort dem til salmer.
Hvad er hemmeligheden ved denne lille bogs kolossale udbredelse? I mere end 100 år udgjorde den vore forfædres almindeligste åndelige rejsebagage. Et af svarene er, at den i modsætning til så mange andre andagtsbøger ikke henvender sig til en nøjere fikseret målgruppe, men til mennesker slet og ret. Andagtsbøger til målgrupper er tit karakteriseret ved løftede pegefingre og massiv belæring om, hvad børn, konfirmander, unge, ældre, søfolk, soldater, tyende og gravide kvinder skal tro og mene, og hvad det artige barn må og ikke må for at være Gud og forældrene tilpas. Denne moraliserende tone er man dejligt fri for i Vandrebogen. Den er nemlig ude i et vigtigere ærinde.

Jamen, hvad kan være vigtigere end moralen? Jo, når mennesker er i nød og det virkelig gælder, så kan Vandrebogen give dem de ord på tungen, hvormed de kan snakke med Gud, råbe til ham, skrige på Frelseren.

Jeg nævnte, at det afsluttende fødselsdagsdigt er skrevet den 25. november 1588. Det årstal kender vi i Danmark som året, hvor Chr. IV blev konge. I en verdenshistorisk sammenhæng er 1588 året, hvor det spanske imperium fik dødsstødet, da Filip II.s uovervindelige armada gik til i en forfærdelig orkan over Den engelske Kanal. Filip II havde bevidst valgt året 1588 til at erobre England i tillid til en profeti om, at dette år, annus mirabilis, ville skabe store omvæltninger i verden. Andre frygtede for verdens undergang, for død og elendighed, for dommedag (se Hymn. Medd. 1980 s. 88-104. Red.).

I denne forventning om, at noget forfærdeligt er i anmarch og truer med at indtræffe i det forunderlige år, annus mirabilis octogesimus octavus, er det, at Sthen lægger sidste hånd på manuskriptet til En liden Vandrebog. Flere af bogens digte, bønner og viser er så at sige blevet til på en rumlende vulkan, der truer med at eksplodere og komme i udbrud når som helst.

På den baggrund skriver Sthen salmen *Herre Jesu Christ, min Frelser du est*, som han kalder "en kristelig supplicatz til Guds Søn". Supplicatz er et juridisk udtryk og betyder bønskrift eller benådningsansøgning.

21.
Huo denne Vise ſiunger met Flid/
HERRE Gud dem beuare til euig tid/
Gladen vare i deris hu ved Chriſt allene.
22.
Huo denne Vise høre vel til/
Gud vare met dennem ieg ynſke vil/
Gladen vare i deris hu ved Chriſt allene.
23.
Nu ville wi giøre her ende paa/
Chriſt vnde oſſ alle Guds Rige at faa/
Gladen bliffuer da i vor hu ved Chriſt allene.
AMEN.

En Chriſtelig Supplicatz til Guds Søn/ſiungis met den Thone: Es iſt auff Erden kein ſchwerer leiden/ &c.

1.
HERRE Jæſu Chriſt/
Min Frelſer du eſt/
Til dig haaber ieg alleene:
Jeg troer paa dig/
Forlad icke mig/

Iøjnefaldende ved teksten til HERRE JEsu Christ er dens akrostikon, de udhævede begyndelsesbogstaver for hver strofe.

Dette bønskrift, der kan ses som Sthens åndelige testamente, udtrykker ikke angst og bekymring, men en forventningsfuld længsel. Midt i den store trængsel er der een og kun een at håbe på, verdens Frelser Jesus Kristus, der i Ps. 50,15 har lovet os, at på trængselens dag skal vi kalde på ham, og da vil han bønhøre os og udfri os. Med Sthens ord: "Du siger jo saa/ Kald du mig paa/ Hielp skalt du faa/ I all din Sorg oc vaade".

Jeg kaldte denne salme for Sthens åndelige testamente. Han har forseglet det med et akrostikon, idet det første bogstav i hver af de otte strofer tilsammen danner ordene

HANS ANNO: Hans i året - underforstået er det særlige, det forunderlige år, annus mirabilis.

Nå ja, men verden gik jo ikke under i 1588, kan jeg berolige forsamlingen med. Deler Sthen så ikke skæbne med Jehovas Vidner og andre sekterere, der i tidens løb er blevet til grin ved at varsle en dommedag, der alligevel ikke kom? Nej! Det er jo ikke Sthen, der varsler dommedag. Sthens teologiske og kristelige bedrift er, at han er på det rene med, hvad evangeliet byder ham at forkynde ind i en massiv dommedagsforventning: en glad forventning til Kristi snarlige komme! Sektererne knytter deres forventninger til et bestemt dommedagsår. Sthen knytter sin forventning til Kristus alene - også i det forunderlige år, anno mirabile. Kristus alene: både i år, til næste år og til næste år igen.

Derfor beholder salmen *Du, Herre Krist* sin gyldighed til alle tider. I grunden er den en adventssalme. Den glade forventning til Kristi komme fylder den ganske ud: "..Jeg lucker dig ind/ I mit Hierte oc Sind/ O Herre min/ Met all din Naade oc Gaffue" - denne åbenhed mod Kristus er et adventsmotiv. Derfor egner denne salme sig fortræffeligt til 2. søndag i advent, som det kristelige svar på de tegn, der skal komme i sol og måne og stjerner.

Hvad jeg har nævnt tidligere om Sthens forhold til kontrafaktur gælder i særlig grad denne salme. Sthens litterære forlæg, som han moddigter af al kraft, var en middelmådig dommedagsvise fra 1587 - en af den slags dommedagsvisioner, der forsøger at skræmme folk til at gøre bod og klæde sig i sæk og aske, hvis ikke de vil ryge i helvede. Visen skildrer tidens ugudelighed og de mange tegn på den forestående dommedag, f.eks. den nye stjerne i 1572 og kometen i 1577. Alt er sovset ind i en moraliserende formaning. Sthen overtager sit forlægs versemål og melodi, der var kendt fra en populær tysk kærlighedsvise. Delvis overtager han også dommedagsvisens tekst, men i moddigtet form: således og ikke anderledes! Resultatet bliver den Kristusforkyndende adventssalme "Herre Jesu Christ, Min Frelser du est, til dig haaber jeg alleene...". Således, og ikke anderledes, skal et kristent menneske forholde sig ansigt til ansigt med verdens undergang.

I dette tilfælde går Sthen moddigtende til kamp ikke bare mod en tilfældig dommedagsvise, men mod den massive ukristelige og kvælende rædsel, der i det Herrens år 1588 havde lagt sin klamme hånd over alle Europas folk. Kristeligt at "forandre", dvs. moddigte denne angst for dommedag til en glad længsel efter Kristus er det ambitiøse projekt, som Sthen har haft for øje, da han skrev denne i det ydre ganske uprætentiøse lille sang.

Vandrebogens skæbne stod og faldt ikke med, om verden gik under i 1588. Formodentlig udkom bogen det følgende år og derefter, som sagt, med jævne mellemrum i yderligere 107 år.

Men alvoren i Sthens kristentro stod sin prøve i kriseåret 1588. Og derfor kunne de åndelige sange, der blev til som åndelige frugter af Sthens ubetingede tillid og forventning til Kristus, lutret i mødet med en apokalyptisk angst og en dyb fortvivlelse på det personlige plan ved tabet af otte børn, holde skansen sidenhen -

de mange, mange gange, hvor et menneskes personlige univers har været truet af undergang og dommedag, men hvor det var en af Vandrebogens salmer, der hjalp gennem krisen. Krisehjælp er ikke noget, som vore dages psykologer har patent på. Vi skal ikke glemme, at ordet "krise" kommer af det græske ord krisis, der betyder dom. Truslen om krise og dommedag kan komme mange steder fra, også i vore dage.

Når krisen kradser og dommedag er over os, kan det være godt at vide, at der er hjælp at hente fra Det danske Sprog- og Litteraturselskab, der sammen med Reitzels Forlag har genudgivet Sthens Vandrebog som en probat krisehjælp mod fortvivlelse og selvopgivelse. Fra i dag har Lohses Forlag fået en alvorlig konkurrent på markedet med kristelig andagtslitteratur. Jeg går ud fra, at når nyudgivelsen viser sig at gå som varmt brød, og hele oplaget bliver revet væk i julehandelen, vil udgiverne hurtigt se gevinsten i, med jævne mellemrum - f.eks. hvert fjerde år ligesom Salomon Sartor i 1600-tallet -, at lade denne brødartikel optrykke, så danskeren i resten af Sthens årtusind og langt ind i det næste i den kommenterede Vandrebog vil have et kristeligt fuldkornsbrød at stille sin åndelige sult på.

Eller - for at bruge et andet billede, der også hører både dagens fødselar og morgendagens dansker til - : når krisen kradser, er det ikke så ilde at blive vækket af sin selvopgivelse og håbløshed ved et frimodigt kykliky fra Sthens morgenduelige hane: således og ikke anderledes, døv for Satans fristelser, når han vil føre mig i fortvivlelse, skal jeg bære Kristi kors og ved Guds magt stå uforfærdet fast. Det er budskabet i Sthens salmer, f.eks. i den om nåden, der glæder mit sind og får hjertet til at le, jf. DDS 462.

Tillykke, Sct. Olai menighed, med jeres gamle præst og salmedigter. Jeg véd, at han var glad for den tid, han var iblandt jer her i Helsingør. Jeg håber, I stadig er glade for ham og vil blive det endnu mere, når I nu får mulighed for at lære ham nærmere at kende.

Salmevise
om Hans Christensen Sthen .
Med den tone: Jeg ved et evigt Himmerig

1.
Jeg ved en evigt ung psalmist,
endnu kan han forynge,
fordi hans mål var først og sidst
sin Herres pris at synge.

2.
Han sad ej på den grønne gren,
men gik ad smertens veje.
Hans Christensen sig kaldte Sthen,
den var så hårdt et leje.

3.
Herfra han løftede en flig
af korsets dybe gåde:
Han så et evigt himmerig,
Guds verden fuld af nåde.

4.
Forgangen var den mørke nat,
hans kors blev sejersfane,
han sang om solen som sin skat,
årvågen som en hane,

5.
og solen var hans Herre Krist,
til ham han håbed ene.
Han var hos Sthen fra først til sidst
alt med sit ord det rene.

6.
Hans motto eller ledetråd
var "Sic et non aliter".
Gud gav ham lykke, gode råd
og klangbund i hans cither.

7.
Hans bitte børn ved moders bryst
af dem han misted mange,
den tid var Gud hans livsens trøst,
da hjertet gjordes bange.

8.
Han længtes efter dem at se,
Guds blide ansigt kende,
der skal vi glædes, synge, le,
al sorg får glæd'lig ende.

9.
Sthen skrev En liden Vandrebog
til trøst for alle stakler.
Han gjorde på de unges sprog
lyslevende "spektakler".

10.
Tænk, Sthen var en-og-tyve år,
hans liv fik nye spekter:
I Helsingør han pladsen får
som byens lærde rektor.

11.
En dag fik rektor den besked,
som præst han måtte virke,
og der var græs nok til hans ged
om Sankt Ola-i Kirke.

12.
I gaderne i Helsingør
der lød en elskovsvise
om, hvad et trofast hjerte gør,
når Peter elsker Lise.

13.
Den hørte Sthen en aftenstund,
den lyse dag forgangen,
den nat fik øjet ikke blund:
Han omskrev elskovssangen

14.
om kærligheden, som fra Gud
har os tilsammen bundet,
om klafferen, der blev vist ud
og så sig overvundet.

15.
En stiv dogmatisk lutherdom,
indterpet af de lærde,
den vendte Sthen poetisk om
til sang i hvermands hjerte.

16.
For Sthen vi takker mindelig
vor Fader allesammen:
Med sang han åbned Himmerig
ved Jesus Kristus. Amen.

Johannes Johansen 1994

Kommende arrangementer

Samfundet Dansk Kirkesang har et weekendkursus på Rønde Højskole den 9. - 11. juni. Nærmere om dette kan læses i programmet, som er aftrykt sidst i dette nummer.

Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie (IAH) holder sin 18. kongres i Lübeck i dagene 6. - 11. august. Konferencens tema er: SPECULUM AEVI. Kultur, Geist und Leben in Kirchenlied und Gesangbuch. Ein interdisziplinäres Symposion. Konferencesprogene er tysk og engelsk. Tilmeldingsfrist er 19. februar. Tilmelding til Sekretariat: Kantor Christian Finke, Gallwitzallee 6, D-12249 Berlin. Tel.: +4930 - 7749920. Fax: +4930 - 7741208.

Nærmere oplysninger kan indhentes hos undertegnede eller - endnu bedre - hos medlem af IAH's bestyrelse, dr. Karl-Johan Hansson, Bergunda prästgård, S-335 90 Växjö.

Taizé-seminar, arrangeret af NORDHYMN, finder sted i Lund den 17. og 18. september. Nærmere om dette arrangement i næste nr. af tidsskriftet.

Jens Lyster

Forfatternes adresser

Sognepræst Godtfred Andersen, Rudersdalsvej 19, 2840 Holte

Sognepræst ph.d. Peter Balslev-Clausen, Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup

Professor dr. theol. Søren Giversen, Pile Allé 16, 2840 Holte

Domorganist Bo Grønbech, Sct. Anna Gade 40, 3000 Helsingør

Pastor Evald Gaardsted-Jørgensen, Toften 6, Ollerup, 5762 Vester Skerninge

Sognepræst Søren Hermansen, Hummeltoften 3A, 2830 Virum

Biskop Johannes Johansen, Heslehøj Allé 4, 2900 Hellerup

Professor dr. theol. Theodor Jørgensen, Henningsens Allé 50, 2900 Hellerup

Biskop Vincent Lind, Klaregade 17, 5000 Odense C

Sognepræst Jens Lyster, Notmark 4, 6440 Augustenborg

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, Sct. Anna Gade 38, 3000 Helsingør

Biskop Erik Norman Svendsen, Nørregade 11, 1165 København K

Organist Hans Ole Thers, Amagerbrogade 30, 2300 København S

SAMFUNDET
DANSK
KIRKESANG

Weekend-kursus på
Rønde Højskole
9. – 11. juni 1995:

Gudstjenestens poesi og musik som rammen for evangeliets forkyndelse

Program:

Fredag 9. juni

Kl. 16-18: Ankomst og indkvartering

Kl. 18.00: Aftensmad

Kl. 19.15: Velkomst

Kl. 19.30: Forstander for Præstehøjskolen
Niels Thomsen:

Hvad betyder musikken i gudstjenesten?

At musikken spiller en afgørende rolle i den kristne gudstjeneste, står ikke til debat. Spørgsmålet er, hvordan musikkens funktion i gudstjenesten nærmere kan bestemmes. Foredraget vil sige noget om, hvor grænserne går for musikken som gudstjenestemusik – og hvad der nødvendiggør definitionen af sådanne grænser.

Kl. 22.00: Aftensang og aftenkaffe

Lørdag 10. juni

Kl. 8.00: Morgenmad

Kl. 8.50: Morgensang

Kl. 9.00: Organist
Bine Katrine Bryndorf:

"Syng Herren en ny sang"
– Gudstjenestens musikalske stil

Betragtninger og overvejelser til den danske evangelisk-lutherske gudstjenestes musik med særlig vægt på højmessens udformning. Hvilke musikalske stilarter kan forekomme, og hvor kan ny musik og herunder også moderne improvisation finde plads i gudstjenesten?

Kl. 10.30: Formiddagskaffe

Kl. 11.00: Organist
Henrik Fibiger Nørfelt:

Rekonstrueringen af salmemelodier

En af de største udfordringer og vanskeligheder i omgangen med salmemelodier er spørgsmålet om forholdet mellem *historisk ægthed* og *nutidig gyldighed*; ikke mindst i forbindelse med udformningen af en ny koralbog. I hvilken grad er man bundet af de historiske forlæg i udsættelsen af de gamle salmemelodier? Det vil der – med inddragelse af praktiske eksempler – blive givet et bud på.

Kl. 12.30: Frokost

Kl. 14.30: Sognepræst
Betty Højgaard:

Rekonstrueringen af salmetekster

Også når det gælder salmeteksterne, melder spørgsmålet sig, hvor langt man kan gå i 'repareringen' af de gamle salmers sprogbrug i en ny salmebog. Dette vil blive diskuteret med udgangspunkt i kendte salmetekster, der rummer eksempler på konflikten mellem salmepoesiens historiske oprindelighed og dens nutidige gyldighed.

Kl. 15.30: Eftermiddagskaffe

Kl. 16.00: Opsamling og diskussion

Kl. 17.00: Årsmøde

Kl. 18.00: Aftensmad

Udflugt til Clausholm Slot

Kl. 19.30: Rundvisning på Clausholm Slot

Kl. 20.30: Orgelkoncert på Clausholm ved Bine Bryndorf:

Dietrich Buxtehude 1637-1707	Praeludium i g-mol, BuxWV 163
Hans Leo Hassler 1564-1612	Magnificat quarti toni – 6 vers
Jan Pieterszoon Zweelinck (1562-1621)	More palatino – 4 variationer over en tysk studentervise
Bine Bryndorf født 1969	Improvisation
Johann Kaspar Kerll 1627-1693	Passacaglia Capriccio sopra il Cucu
Georg Muffat 1653-1704	Ciacona
Johann Sebastian Bach 1685-1750	Toccata i G-dur, BWV 916

Kl. 22.00: Natmad på højskolen

Søndag 11. juni

Kl. 8.00: Morgenmad

Kl. 10.00: Højmesse i Agri Kirke med Betty Højgaard som prædikant og Heinrich Hildebrandt-Nielsen som organist.

Kl. 11.30: Frokost på Højskolen.

Praktiske oplysninger:

Tid og sted: Kurset finder sted 9. – 11. juni 1995 på *Rønde Højskole*, Skolevej 2, 8410 Rønde, tlf. 86 - 37 19 55. Der er færgeforbindelser fra Sjælland til Grenå og Ebeltoft, hvorfra der går bus til Rønde.

Pris: Kurset koster (alt inklusiv) kr. 900,- med indkvartering på dobbeltværelse med bad (enkeltværelse: kr. 1.050). Enkelte foredrag koster kr. 40 (med kaffe/the). Enkelte måltider (middag og aften): kr. 40 (afregnes med kassereren på kurset).

Tilmelding: sker ved indbetaling af kursusbeløbet til *Samfundet Dansk Kirkesang*, Niels Morsing, Ved Linden 7,3, 2300 Kbh. S, tlf. 31 - 95 27 85, på giro: **4 27 12 38**, senest den 15. maj 1995. – Foreløbig tilmelding til hele eller dele af kurset kan ske til Peter Thyssen, Mejlgade 71, 8000 Århus C, tlf. 89 - 42 22 83.

NB! Der gøres opmærksom på, at ansatte i folkekirken vil kunne ansøge menighedsrådet om at få bevilget tjenestefrihed med løn ifølge Kirkeministeriets cirkulære af 14. dec. 1983 om kirkefunktionærers deltagelse i faglige kurser.

Kursusledelse: Arbejdsudvalget for *Samfundet Dansk Kirkesang*

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K., Danmark. Tlf. 35 32 36 23.

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K., giro 2 20 11 19.
Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr.phil. Steffen Arndal,
Bjørnevangen 2 A st., 5260 Odense S. Tlf. 66 13 60 40

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, sekretær,
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 31 62 79 27.

Professor, fil.dr. Folke Bohlin
Galjevångsv. 15, S-224 65 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 30 70.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 35 37 39 73.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand,
Egernvej 43, 2000 Frederiksberg. Tlf. 38 34 99 72

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 45 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, Notmark 4, 6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Sognepræst, ph.d. Nils Holger Petersen,
Brødrene Reebergsvej 5, 2000 Frederiksberg. Tlf. 36 30 40 21.

Universitetslektor, organist, mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevældevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (Nordisk redaktionskomite):

Professor, fil.dr. Folke Bohlin, formand
Galjevångsv. 15, S-224 65 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 30 70.

Professor, teol.dr. Gustav Björkstrand,
Eriksgatan 5 D 102, SF-20110 Åbo, Finland. Tlf. 921 32 46 59

Forlagsredaktør, cand.theol. Åge Haavik,
Gamle Drammensvei 124, N-1322 Høvik, Norge. Tlf. 67 53 91 54.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen,
Egernvej 43, 2000 Frederiksberg. Tlf. 38 34 99 72

Professor, fil. & teol. dr. Pétur Pétursson,
Hjardarhaga 11, IS-107 Reykjavik, Island

Sekretariat:
Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN,
Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K.,

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, sekretær. Tlf. 35 32 36 23.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, redaktør.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Steffen Arndal, Peter Balslev-Clausen, Vagner Lund (redaktionssekretær), Jens Lyster (ansvarshavende), Nils Holger Petersen og Torben Schousboe.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter, Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, samt N.F.S. Grundtvigs Fond.

Eftertryk tilladt efter aftale med forfatterne og med angivelse af kilde.

Det samfundsvidenskabelige fakultets reprocenter